

نقش مردم در گذار از بحران‌های سیاسی نظام اسلامی در

اندیشه سیاسی آیت الله العظمی سیدعلی خامنه‌ای (قدس سره)*

مجتبی زارعی، محمد امین علیدادی^۲

۳۷

دوره ۱۴، شماره ۱، پیاپی ۳۷
بهار ۱۴۰۵

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴-۱۱-۱۴

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۵-۰۲-۱۰

صص: ۱۲۷-۱۰۱

شابا چاپی: ۲۳۲۹-۵۵۹۹

چکیده

گذار از بحران‌های سیاسی، همواره یکی از دغدغه‌های بنیادین نظام‌های سیاسی بوده است. در این میان، جمهوری اسلامی ایران به‌رغم مواجهه با بحران‌های متعدد، توانسته است استمرار خود را حفظ کند. پرسش اساسی آن است که نقش مردم در این تاب‌آوری، در چارچوب اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای چگونه صورت‌بندی می‌شود. پژوهش حاضر با روش کیفی و رویکرد تحلیل اسنادی، به واکاوی نظام‌مند این مسئله پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که در این منظومه فکری، مردم، کنشگران اصلی گذار از بحران و ضامن بقا و پویایی نظام اسلامی به شمار می‌روند. این نقش‌آفرینی در قالب منظومه‌ای سه‌بعدی از بصیرت، مقاومت تعالی‌بخش و ولایت به‌منابه رابطه تحقق می‌یابد. بصیرت به‌منابه قطب‌نمای معرفتی، با کارکردهایی چون تشخیص موقعیت، شناخت دشمن و عمل به‌هنگام، بُعد شناختی گذار از بحران را تأمین می‌کند. مقاومت تعالی‌بخش، با ابتدای بر سه اصل انسان‌شناختی فطرت، تکامل و حرکت، نمود عملی بصیرت و بُعد کنشی این منظومه است. ولایت نیز به‌عنوان بستر انسجام‌بخش، بصیرت‌های پراکنده و مقاومت‌های فردی را در شبکه‌ای از پیوندهای جهت‌دار سازمان می‌دهد و آن‌ها را از حالت جزیره‌ای به حرکتی جمعی و هم‌افزا بدل می‌سازد. نسبت این سه‌گانه چنان است که بصیرت بدون مقاومت عقیم، مقاومت بدون بصیرت کور، و هر دو بدون ولایت پراکنده و بی‌فرجام خواهد بود. این الگوی تحلیلی، افزون بر آنکه چارچوبی نظری برای فهم گذار از بحران در نظام‌های مردم‌سالار اسلامی ارائه می‌دهد، می‌تواند مبنایی برای طراحی راهبردهای مردمی‌سازی مدیریت بحران در جمهوری اسلامی ایران قرار گیرد.

واژگان کلیدی:

آیت‌الله خامنه‌ای، مردم، بحران، بصیرت، مقاومت، ولایت، الگوی پیشرفت اسلامی

۱. دانشیار، فلسفه سیاسی گروه علوم سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) zareei@modares.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری، مطالعات سیاسی انقلاب اسلامی، دانشگاه شیراز، فارس، ایران

* این مقاله قبل از شهادت امام خامنه‌ای (قدس سره) تهیه و مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد می‌باشد.

۱. مقدمه و بیان مسئله

بحران به عنوان یک وضعیت استثنایی، گسستی ناگهانی یا فزاینده در روند عادی امور تلقی می‌شود که ثبات و امنیت فرد، نهادها و جامعه را به طور جدی به مخاطره می‌اندازد. این پدیده، واقعیتی اجتناب‌ناپذیر در حیات جمعی است که با درهم‌شکستن انگاره‌های متعارف، واکنش‌های گسترده‌ای را دامن می‌زند و هم‌زمان، آسیب‌ها، تهدیدها و نیازهای جدیدی را پدید می‌آورد. از این‌رو، برخلاف تصور رایج، جامعه با ثبات و ایمن به معنای جامعه عاری از بحران نیست، بلکه آن است که می‌تواند این وضعیت‌ها را مدیریت کند.

همین پیچیدگی مفهومی، زمینه‌ساز تکرر نظری در باب چیستی و چرایی بحران شده است. هانتینگتون ریشه آن را در شتاب تحولات اجتماعی و ناتوانی نهادهای سیاسی در پاسخ‌گویی به انتظارات فزاینده می‌داند، درحالی‌که جینر بر فشارهای داخلی و کنش نخبگان سیاسی تأکید می‌کند. لوسین پای نیز لحظه بحرانی را نقطه اوج تضادهای سیاسی - اجتماعی می‌داند که ظرفیت تصمیم‌گیری نظام را فلج می‌سازد. سایر تحلیلگران، از جمله پارسونز، کستلز و وسترووت، آن را آمیزه‌ای از فشارهای داخلی و خارجی ارزیابی می‌کنند که بالقوه به تغییر ساختاری یا تحول سیاسی منجر می‌شود.

در این منظومه نظری، آیت‌الله خامنه‌ای تعریفی متمایز ارائه می‌دهند که از یک‌سو بحران را برآیند عوامل داخلی و خارجی و پدیده‌ای گریزناپذیر در مسیر حرکت نظام سیاسی می‌داند و از سوی دیگر، با رویکردی ایجابی، آن را به مثابه فرصتی برای نمایان‌شدن استعدادها و تعالی نظام بازتعریف می‌کند. این خوانش هنجاری، زمینه را برای طرح یک پرسش بنیادین در مورد انعطاف‌پذیری نظم سیاسی مبتنی بر اسلام هموار می‌کند. تجربه تاریخی نشان داده که بسیاری از نظام‌های سیاسی در مواجهه با بحران‌های دامنه‌دار، دچار فروپاشی یا فرسایش جدی کارآمدی شده‌اند. با این حال، جمهوری اسلامی ایران، به‌رغم رویارویی با بحران‌هایی چندگانه و لایه‌لایه - از جنگ تحمیلی و تحریم‌های اقتصادی گرفته تا بحران‌های اجتماعی - سیاسی داخلی در مقاطع مختلف (۷۸، ۸۸ و ...) - توانسته است استمرار خود را حفظ کند. معمای تاب‌آوری این نظام در بستر بحران‌ها از کجا ناشی می‌شود؟ واقعیت آن است که نظم سیاسی برآمده از اسلام، به واسطه ماهیت مکتبی‌اش، خود برای هرگونه نظم هژمونیک، «بحران‌ساز» بوده و پارادایم مسلط را به چالش می‌کشد. این ویژگی، مسیر حرکت آن را به طور مضاعف دشوار می‌سازد؛ چه آن‌که این نظام از یک سو با موانع درونی (ناشی از عملکرد انسانی و ساختاری بدنه نظام) و از سوی دیگر با بحران‌آفرینی مستمر بیرونی (برخاسته از ایدئولوژی‌ها و مکاتب رقیب) دست‌به‌گریبان است. با این حال، در چارچوب اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای، یکی از دو رکن اصلی پاسخ به معمای استمرار نظام، به جایگاه محوری «مردم» به عنوان کنشگرانی فعال، در فرایند عبور از بحران بازمی‌گردد.

بنابراین، شناخت دقیق جایگاه و ظرفیت‌های مردمی و صورت‌بندی آن به عنوان یک راهبرد، می‌تواند الگویی تحلیلی برای گذار از بحران‌ها در نظام‌های اسلامی ارائه دهد و خلأ موجود در ادبیات علمی این حوزه را پر کند. با این مقدمه، هدف اصلی پژوهش حاضر، واکاوی نظام‌مند این پرسش است که نقش مردم در گذار از بحران‌های سیاسی نظام اسلامی در اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای چگونه صورت‌بندی می‌شود؟

۲. پیشینه پژوهش

مطالعات مرتبط با موضوع پژوهش حاضر را می‌توان ذیل سه رویکرد اصلی دسته‌بندی کرد:

۱. رویکرد اندیشه‌شناختی عام (منظومه فکری آیت‌الله خامنه‌ای)

این دسته از آثار به تبیین کلیت اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای پرداخته‌اند، بی‌آنکه وارد ابعاد کارکردی و بحران‌محور شوند. رستمی‌پور (۱۳۹۷) مفاهیمی چون فرد، حاکم و جامعه را در اندیشه ایشان بررسی کرده، مهاجرنیا (۱۳۹۲) فلسفه سیاسی را در پنج آیین صورت‌بندی نموده، خسروپناه (۱۴۰۲) نظام فکری را در سه عرصه بینشی، ارزشی و کنشی تبیین کرده، و عارفخانی (۱۳۸۷) و اسماعیلی (۱۳۹۸) نیز به ترتیب بر شکل‌گیری مردم‌سالاری دینی و انسجام‌مندی این اندیشه متمرکز بوده‌اند. وجه مشترک این پژوهش‌ها، غفلت از بُعد عملیاتی نقش مردم در شرایط بحرانی است.

۲. رویکرد بحران‌محور (با محوریت شخص رهبر)

این آثار مستقیماً به موضوع بحران پرداخته‌اند، اما نقش مردم را یا نادیده گرفته‌اند یا به‌عنوان موضوعی منفعل ملاحظه کرده‌اند. اصغرزاده (۱۳۹۶) در تحلیل بحران ۱۳۸۸، مرکزیت را به شخص رهبر داده، الفت‌پور (۱۳۸۹) بحران‌های جمهوری اسلامی از دولت موقت تا ۱۳۸۸ را مرور کرده، و گل‌محمدی (۱۳۹۹) نیز عملکرد رهبری در مهار بحران‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۸ را بررسی کرده است. رستاقی (۱۳۹۱) در سطح پایان‌نامه، نقش رهبری در حل چالش‌های سیاسی مقطع ۱۳۸۴-۱۳۹۰ را کاویده است. همه این موارد، جایگاه کنشگرانه مردم در فرایند گذار از بحران، حلقه مفقوده ادبیات است.

۳. رویکرد مردم‌محور (بدون سویه بحران)

آثاری که مردم را در کانون توجه قرار داده‌اند نیز به سهم خود فاقد تحلیل بحران‌محورند. اشرافیان (۱۳۹۳) نقش مردم در تشکیل و استمرار نظام ذیل حکومت علوی را بررسی کرده، سید برزگر (۱۳۹۶) به مقایسه جایگاه مردم در آراء امام خمینی و آیت‌الله خامنه‌ای پرداخته، و امینی (۱۳۹۵) ماهیت نظری مردم‌سالاری دینی را تبیین کرده است. مقاله اوایی (۱۴۰۱) نیز مؤلفه‌های انسان‌شناختی در نظریه دفاعی را تحلیل کرده که به‌رغم قرابت ظاهری، فاقد نسبت مستقیم با بحران سیاسی است.

۲.۱. نوآوری پژوهش

با توجه به مرور پیشینه، هیچ‌یک از پژوهش‌های موجود به‌طور مشخص به بررسی نقش مردم در گذار از بحران‌های سیاسی نظام اسلامی در اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای نپرداخته‌اند. چنان‌که مشاهده شد، هر سه رویکرد اصلی با موضوع پژوهش حاضر فاصله دارند: آثار اندیشه‌شناختی عام، کلی‌نگر و فاقد سویه بحران‌اند؛ پژوهش‌های بحران‌محور، نقش مردم را نادیده گرفته یا منفعل فرض کرده‌اند؛ و مطالعات مردم‌محور نیز فاقد تحلیل بحران و نسبت‌سنجی با اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای هستند. در معدود مواردی نیز که به بحران و جایگاه مردم پرداخته شده، این مباحث در چارچوب اندیشه سیاسی ایشان تحلیل نشده، یا تمرکز اصلی بر عملکرد رهبری بوده است، نه عاملیت مردم. بنابراین، پژوهش حاضر دقیقاً در نقطه تلاقی این سه ادبیات قرار می‌گیرد و می‌کوشد با استخراج و تحلیل نظام‌مند مبانی نظری آیت‌الله خامنه‌ای از آثار مکتوب و بیانات ایشان، و با تمرکز بر نقش کنشگرانه مردم در فرایند گذار از بحران، این شکاف تحلیلی را پر کند. این امر هم به غنای ادبیات اندیشه سیاسی اسلامی

می‌افزاید و هم امکان تبیین دقیق‌تر نسبت مردم و نظام اسلامی در شرایط بحرانی را بر اساس الگوی مفهومی پیشنهادی خود مهیا می‌سازد.

۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش کیفی و با رویکرد تحلیل اسنادی انجام شده است. تحلیل اسنادی رویکردی نظام‌مند برای بررسی متون و اسناد به‌منظور استخراج الگوهای معنایی، مفاهیم و روابط موجود در آن‌هاست و با ماهیت داده‌های این پژوهش (بیانات و آثار مکتوب) همخوانی کامل دارد. گردآوری داده‌ها به روش کتابخانه‌ای و اسنادی صورت گرفته و کلیه داده‌ها از بیانات، پیام‌ها و آثار مکتوب آیت‌الله خامنه‌ای استخراج شده است. تحلیل داده‌ها در هفت مرحله انجام شده است:

۳.۱. تعیین مسئله پژوهش

پژوهشگر در گام نخست، مسئله اصلی پژوهش را به‌صورت روشن تعیین کرد که این مورد در بخش مقدمه و بیان مسئله به تفصیل تبیین شده است.

۳.۲. جمع‌آوری اسناد

پس از تعیین مسئله، پژوهشگر اقدام به جمع‌آوری اسناد مرتبط نمود. با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند^۱ (Glaser & Strauss, ۱۹۶۷)، تنها بیانات و آثاری که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم به موضوعاتی از قبیل «انسان»، «بحران»، «مردم»، «حضور در صحنه»، «عبور از بحران» و ... اشاره داشتند، انتخاب شدند. در مجموع، هزاران فیش در بازه زمانی ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۳ استخراج گردید.

۳.۳. ارزیابی اعتبار اسناد

پژوهشگر برای اطمینان از اعتبار داده‌ها، اسناد را از پایگاه رسمی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای (<https://farsi.khamenei.ir>) که معتبرترین و کامل‌ترین منبع برای دسترسی به بیانات ایشان است گردآوری نموده است. همچنین کتب مورد استفاده، یا از انتشارات انقلاب اسلامی و صهبا بوده و یا این کتب مورد تایید دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای بوده است.

۳.۴. طبقه‌بندی اطلاعات (مقوله‌بندی مفهومی)

در این مرحله، پژوهشگر ابتدا با مطالعه مکرر و عمیق بیانات، به نقطه اشباع نظری^۲ دست یافت؛ نقطه‌ای که مطالعه اسناد جدید، اطلاعات تازه‌ای به درک پژوهشگر نمی‌افزود (Glaser & Strauss, 1967). در این مرحله، هزاران فیش تحقیقاتی استخراج گردید. سپس، تمامی فیش‌ها مجدداً بررسی شدند و پژوهشگر بر اساس درک و برداشت خود از محتوای کلی هر فیش، آن‌ها را در دسته‌های مفهومی جای داد. برای نمونه، فیش‌هایی که به «شناخت دشمن»، «تشخیص موقعیت» و «زمان‌شناسی» اشاره داشتند، در دسته «آثار بصیرت» قرار گرفتند؛ فیش‌هایی که به «ایستادگی»، «پایداری» و «نرمش قهرمانانه» می‌پرداختند، در دسته «مقاومت»؛ و فیش‌هایی که به «وحدت»، «تبعیت» و «انسجام» اشاره داشتند، در دسته «ولایت» جای گرفتند. این دسته‌ها در جریان

^۱ Purposeful Sampling

^۲ Theoretical Saturation

خود پژوهش و بر اساس همنشینی معنایی فیش‌ها شکل گرفتند. در این پژوهش هیچ‌گونه کدگذاری عددی، آماری یا نرم‌افزاری انجام نشده است و واحد ثبت، مضمون اصلی هر گزاره بوده است. واحد ثبت در این پژوهش، مضمون اصلی هر گزاره است؛ یعنی پژوهشگر پس از درک کامل یک فیش، مضمون آن را شناسایی و در یکی از دسته‌های مفهومی قرار داده است.

۳.۵. مشاهده هم‌جواری سه مفهوم در بیانات عمومی و اعتبارسنجی اولیه

پس از دسته‌بندی اولیه و شناسایی سه مفهوم کلیدی (بصیرت، مقاومت، ولایت)، پژوهشگر در بازخوانی مجدد متون به این نکته دست یافت که خود آیت‌الله خامنه‌ای در بیانات متعدد (مانند ۱۳۹۰/۴/۶ و ۱۳۹۰/۱۰/۱۹ و ۱۳۸۷/۵/۹ و ۱۳۹۲/۲/۹ و ۱۳۸۸/۱۰/۱۹ و ۱۳۸۸/۹/۱۵)، از این مفاهیم به عنوان عوامل گذار از بحران‌ها و چالش‌ها در کنار هم یا مجزا نام برده است. لذا برای اعتبارسنجی این مشاهده، پژوهشگر به سراغ کلیه بیانات ایشان پیرامون دو بحران خاص ۱۳۷۸ و ۱۳۸۸ رفت. این دو بحران به عنوان موارد نقادانه انتخاب شدند (Flyvbjerg, 2006)؛ یعنی سخت‌ترین شرایط ممکن برای آزمون این فرضیه که این سه مفهوم در عمل نیز برای عبور از بحران به کار رفته‌اند. انتخاب این دو بحران از میان بحران‌های سیاسی نظام اسلامی به سه دلیل انجام گرفت: الف) درجه شدت بالای این دو بحران ب) گستردگی و عاملیت واضح مردم در گذار از این دو بحران ج) وجود ادبیات کافی و غنی از آیت‌الله خامنه‌ای. در نتیجه این بررسی، مشخص گردید که ایشان از این سه مفهوم به عنوان ارکان اساسی عبور از این دو بحران یاد کرده‌اند. این امر، اعتبار اولیه الگوی استخراج شده را تأیید کرد.

۳.۶. بازگشت چرخه‌ای به هر مفهوم برای شناخت دقیق‌تر

پس از تأیید اولیه، پژوهشگر به این درک رسید که برای تبیین نقش دقیق هر یک از این مفاهیم در فرایند گذار از بحران، صرفاً دسته‌بندی اولیه کافی نیست. بنابراین، در گامی مجدد و با رویکردی چرخه‌ای، هر یک از این سه مفهوم به صورت مجزا و تخصصی مورد بازخوانی قرار گرفت. به این معنا که پژوهشگر یکبار دیگر تمامی فیش‌های مربوط به «بصیرت» را کنار هم گذاشت و با خوانش آثار جدید و گردآوری فیش‌های بیشتر، به تحلیل عمیق این مفهوم در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای پرداخت و کارکردهای چندگانه بصیرت (همچون شناخت دشمن، تشخیص موقعیت، زمان‌شناسی، ایجاد مصونیت و ...) را استخراج کرد. همین فرایند برای دو مفهوم «مقاومت» و «ولایت» نیز تکرار شد. حاصل این بازخوانی مجدد، شناخت دقیق‌تری از ابعاد و کارکردهای هر مفهوم بود که در بخش‌های بعدی مقاله (بخش‌های ۶، ۱، ۲، ۳ و ۶) به تفصیل ارائه شده است.

۳.۷. کشف رابطه مفهومی میان سه مؤلفه و طراحی الگو

پس از شناخت دقیق هر مفهوم، پژوهشگر با رویکردی تحلیلی-ترکیبی، فیش‌ها را مجدداً بازخوانی کرده و در قسمت نتیجه‌گیری، نقش هر مفهوم را در فرایند عبور از بحران مبرهن ساخته است و یک الگوی مفهومی را ارائه کرده است.

۴. چارچوب نظری: نسبت مردم و نظام اسلامی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای

در اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای، تمایز میان حکومت حق و حکومت سلطه، در گرو میزان اصالت «اراده مردم» است. پرسش بنیادین آن است که آیا مردم فاعلان حقیقی نظام سیاسی‌اند یا صرفاً ابزاری برای مشروعیت‌بخشی به قدرت؟ ایشان در تبیین

ماهیت نظام اسلامی تصریح می‌کند: «نظامی که آحاد مردم، خودشان دست به دست هم می‌دهند و آن را به وجود می‌آورند و بعد با همه‌ی وجود، به ایجاد کننده‌ی آن نظام عشق می‌ورزند نظام حقیقی است» (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۷/۱۲). بر این اساس، اسلام در ساحت اجتماع به مثابه نظامی سیاسی فهم می‌شود که بستر تحقق حرکت تکاملی مردم را فراهم می‌آورد. در این منطق، مردم همه‌کاره‌اند (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۲/۴) و مردمی بودن حقیقی صرفاً در ظرف «اسلامی بودن» معنا می‌یابد؛ چه آنکه تکامل‌پذیری انسان جز در پرتو این نسبت امکان فعلیت پیدا نمی‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۱۰/۱۹). از همین‌رو، آیت‌الله خامنه‌ای «نظام اسلامی» را با «مردم‌سالاری دینی» یکسان می‌داند (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۷/۲۱) و دستگاه حکومت در جامعه اسلامی، قدرت و ادوات خویش را برخاسته از متن مردم تلقی می‌کند (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۱۱۴). بر این مبنا، هیچ مرز و جدایی‌ای میان حاکمیت و ملت متصور نیست؛ «در کشور ما حکومت و مردمی وجود ندارد - همه یکی‌اند - مسئولین حکومت ... هر کدام قطره‌هایی هستیم در اقیانوس عظیم این ملت» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۱۰/۱۹).

باین‌حال، مردم‌محوری در این چارچوب به معنای عاملیت و پذیرش مسئولیت در اجرای حاکمیت الهی است، نه جایگزینی اراده بشری با اراده الهی. آیت‌الله خامنه‌ای تأکید می‌کند که «در تفکر اسلامی و برداشت اسلامی، اندیشه‌ی خدا محوری با اندیشه‌ی مردم‌محوری هیچ منافاتی ندارد ... تا مردم متدین و معتقد به دینی نباشند، حکومت دینی در آن کشور اصلاً به وجود نمی‌آید» (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۲/۱۴)؛ این همان اصل عدم تحمیل در نظریه سیاسی اسلام است.

۴.۱. اضلاع سه‌گانه نظام مردمی: از مردم، با مردم، برای مردم

نظام اسلامی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای بر سه ضلع بنیادین استوار است: «از مردم» بودن، به معنای برآمدن از اراده آنان، نه تحمیل بر آنها؛ «با مردم» بودن، به معنای استمرار در پیوندی حقیقی و مشارکتی مستمر، نه نمایش‌های صوری و موسمی؛ و «برای مردم» بودن، به معنای جهت‌گیری به سمت خدمت، رشد و استكمال آنان، نه تأمین منافع گروهی خاص.

۴.۱.۱. از مردم: عاملیت در تکوین

«از مردم بودن» بدین معناست که عاملیت در تشکیل و برپایی خیمه نظام اسلامی با متن مردم است (خامنه‌ای، ۱۳۷۸/۳/۱۴)؛ ۱۳۸۸/۷/۱۵؛ ۱۳۸۰/۸/۱۵). آیت‌الله خامنه‌ای تحقق جمهوری اسلامی را بر همین قاعده استوار می‌داند: «جمهوری اسلامی را شما مردم به وجود آوردید» (خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۲/۱۷) و «جمهوری اسلامی را ملت تصویب کرد» (خامنه‌ای، ۱۳۷۲/۱/۴). در منطق توحیدی، حاکمیت نمی‌تواند امری تحمیلی باشد، بلکه باید تجلی آگاهانه حقیقتی باشد که مردم با بصیرت خویش آن را برمی‌گزینند. بر اساس عبارت «كُلُّكُمْ رَاعٍ وَ كُلُّكُمْ مَسْئُولٌ»^۱، در اسلام همه مردم مسئول‌اند و هیچ‌کس صرفاً تابع و توده منفعل نیست (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۳۳۸؛ ۱۴۰۰/۳/۱۴). در غیاب حضور مردم به عنوان عامل محوری، حق به مفهومی انتزاعی و ذهنی تبدیل می‌شود که قادر به تجلی در عرصه‌های اجتماعی و سیاسی نیست (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۱۰/۱۹). از این‌رو، تحقق نظام اسلامی مسئولیتی است که بر دوش متن مردم قرار دارد، نه احزاب و جریان‌های سیاسی (خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۱۰/۱۱). چنان‌که خود انقلاب

۱. علامه مجلسی، بحارالانوار، ج ۷۲، ص ۳۸.

اسلامی نیز «صد درصد مردمی بود، نه یک گروه چریکی مسلح، نه یک حزب فعال سیاسی نظامی ... فقط مردم بودند و مردم» (خامنه‌ای، ۱۳۶۶/۶/۳۱).

در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، هر حرکت اجتماعی آنگاه موفق است که مبتنی بر عاملیت توده مردم باشد و هرچه این عاملیت قوی‌تر، حرکت ریشه‌دارتر. «در همه‌ی تحولات و جنبش‌های گوناگون اجتماعی بزرگ، نقش مردم، نقش معیار است. ... اگر از مردم منقطع شد، دیری نخواهد پائید، کاری نخواهد کرد» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۷/۲۰). این همان اصلی است که ایشان از آن به «مقاومت مظلومانه» تعبیر می‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۶۶/۶/۳۱)؛ قدرتی که در آن توده‌های میلیونی بدون تجهیزات، صرفاً با جسم و جان خود به میدان می‌آیند و فضا را بر حکومت‌های غاصب تنگ می‌کنند (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۲۳۷-۲۳۹). در همین راستا، ایشان «از مردم بودن» را مبتنی بر دو اصل «هجرت» و «امر به معروف و نهی از منکر» نیز تبیین می‌کنند: هجرت به معنای مشارکت فعال در بنای جامعه اسلامی (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۸۶) و امر به معروف که «بزرگ‌ترین معروف‌ها ... ایجاد نظام اسلامی و حفظ نظام اسلامی است» (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۲۰۰-۲۰۱). اگر نظام سیاسی «از مردم» نباشد، تداوم حیاتش بر اساس سلطه خواهد بود و از آن‌جا که نظام اسلامی ذاتاً با منطق سلطه بیگانه است، استمرار آن باید بردوش ملت و «با مردم» باشد (خامنه‌ای، ۱۴۰۰/۳/۱۴).

۴،۱،۲. با مردم: پیوند مستمر در حکمرانی

مردمی‌بودن نظام اسلامی در صورتی تحقق می‌یابد که مردم در تمامی مراحل حکمرانی، از سیاست‌گذاری تا نظارت و اجرا، جایگاهی مؤثر داشته باشند. «در جامعه‌ی اسلامی دستگاه مدیریت جامعه و حاکمیت جامعه ... متصل به مردم - به تمام معنای اتصال - هستند و جدا نیستند» (خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۴/۲۰). «با مردم بودن» رابطه‌ای مقطعی نیست، بلکه جریانی پیوسته است که باید در همه ابعاد حاکمیت حفظ شود؛ چه «پایه‌ی اصلی نظام عبارت است از ارتباط مردم و نظام» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۴/۷). این ارتباط، دوسویه و هم‌افزاست و «محبت و ارتباط مردم، یک امر دوجانبه است. باید از طرف مسؤولان در همه سطوح، به مردم پاسخ داده شود» (خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۲/۶). بر این اساس، ساختار قدرت باید به‌گونه‌ای طراحی شود که امکان حضور فعال مردم در همه سطوح فراهم باشد (خامنه‌ای، ۱۳۸۰/۱۰/۱۹). هرچه مردم نقش فعال‌تری داشته باشند، اعتماد عمومی تقویت و پیوند دولت و ملت مستحکم‌تر می‌شود. در چنین ساختاری، «حساب حکومت اسلامی ... حساب با مردم بودن و با مردم زیستن است، حساب استبداد و خودکامگی نیست» (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۹۲).

در مقابل، اشرافیت، نافی «با مردم» است (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۳/۱۴). اشرافیت به معنای فاصله گرفتن از مردم و زیستن در شرایط جدا از وضعیت عمومی جامعه، به گسست در ریشه‌های عدالت اجتماعی می‌انجامد. از این‌رو، در نظام اسلامی، مسؤولان باید در ابعاد زندگی خود با مردم هم‌راستا باشند و تفکیکی میان خود و دیگری قائل نشوند (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۷/۱۵). ایشان به کارگزاران نظام تأکید می‌کند: «به حد ضرورت اکتفا کنید و اندازه نگه دارید؛ این‌ها ما را از مردم دور می‌کند. ... بدون ورع و بدون دور انداختن دنیا، نمی‌شود در چشم‌ها شیرین ماند» (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۳۰۸). در همین راستا، آیت‌الله خامنه‌ای میان دو نیروی اجتماعی تمایز قائل می‌شوند: گروه‌های ممتازی که در ایام آسایش از منابع عمومی بهره می‌گیرند اما در هنگامه بحران یا منفعل می‌شوند یا به صف معارضان می‌پیوندند، چراکه آنان را با قدرت صرفاً سودای منفعت پیوند می‌دهد؛ و در مقابل، متن مردم که حقیقت

سیاست را در پیوندی دوسویه با حکومت تعریف می‌کند، انتظار عدل دارند نه امتیاز، و در هنگامه سختی با احساس مسئولیت اخلاقی در تثبیت عدالت و پایداری اجتماعی نقش‌آفرینی می‌کنند (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۹۱-۹۲). به همین جهت، نظام اسلامی تنها در صورتی استمرار می‌یابد که از بند امتیازخواهی طبقات ممتاز رها شود و نسبت خود را با توده مردم تعریف کند؛ «پایه دین، توده مردم‌اند» (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۹۱-۹۲).

۴،۱،۳. برای مردم: جهت‌گیری به سوی خدمت و استكمال

جوهره رسالت نظام اسلامی، «برای مردم بودن» است (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۱۷؛ ۱۳۷۸/۶/۱۰). حکومت نه برای سلطه، که برای خدمت و هدایت انسان به سوی رشد، عدالت و تعالی تأسیس شده (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۱/۹؛ ۱۳۸۰/۵/۱۱) و فلسفه وجودی آن، فراهم‌سازی بستر ضرورت استکمالی مردم است (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۲۱۸؛ ۱۳۸۸/۱۱/۳۰؛ ۱۴۰۰: ۳۰۵). قدرت در این چارچوب، ابزاری است در خدمت تعالی، نه غایت؛ ارزش آن وابسته به کاربستش است و «شکر مسئولین، خدمت است» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۴/۱۵). لذا خدمت به مردم نه از سر تفضل، که از حقیقت وجودی نظام برمی‌خیزد و منت‌گذاری بر آن، انحراف از سرشت مردمی‌بودن است (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۴۲).

در همین حال، میان «برای مردم» و «برای خدا» تناقضی وجود ندارد (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۱۵۱)، جز یک استثنا: موجودیت نظام اسلامی به جهت ضرورت استکمالی انسان است (خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۷/۲۰)، بنابراین رضایت مردم نباید از رضایت الهی منقطع گردد، وگرنه حرکت در جهت رضایت مردم، دیگر در جهت ضرورت متعالی آنان نخواهد بود. در این شرایط، می‌بایست خالقیت تام را بر ناقص فاقد احاطه کامل بر خویشتن، ترجیح داد (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۹۳).

۴،۲. مردم به مثابه بنیان استمرار، استكمال و قدرت نظام اسلامی

پس از تکوین، نظام اسلامی در مسیر حرکت خود با موانع و بحران‌هایی مواجه خواهد شد. در این میان، نقش‌آفرینی و حضور مردم در صحنه، اصلی بنیادین برای حیات و تحرک آن است (خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۱۰/۲۶؛ ۱۴۰۳/۴/۸)؛ به گونه‌ای که «در جمهوری اسلامی اگر مردم در صحنه نباشند، جمهوری اسلامی چیزی نیست» (خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۲/۱۶). «حضور مردم در صحنه» در تعریف آیت‌الله خامنه‌ای به معنای بی‌تفاوت نبودن، رها نکردن سرنوشت کشور و بی‌رغبت نبودن نسبت به حوادث است (خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۹/۲۲). این شاخصه ذاتی نظام اسلامی است (خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۱۰/۱۹؛ ۱۴۰۳/۴/۸) و به گونه‌ای باید ساختار سیاسی طرح‌ریزی شود که امکان و بستر حضور مردم و عاملیت آنان فراهم گردد. ایشان تصدیق می‌کنند: «هر جایی که مسئولین کشور توانایی‌های مردم را شناختند و به کار گرفتند، ما موفق شدیم» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۷/۲۰). در مقاطع بحرانی، اهمیت این حضور مضاعف می‌شود و «حضور مردم، زنده‌کننده‌ی فضای زندگی در یک کشور است» (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۹/۲۲)؛ «نشاط مردمی، خون تازه‌ای به رگ‌های نظام می‌ریزد و روح تازه‌ای می‌دمد» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۱۲/۶).

در این چارچوب، مردم نه صرفاً یکی از مؤلفه‌های قدرت، که «مهم‌ترین» آن به شمار می‌روند (خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۸/۱۱)؛ «هیچ ابزار قدرتی به اندازه‌ی حضور مردم، قدرت‌افزا برای کشور نیست» (خامنه‌ای، ۱۴۰۰/۳/۲۶) و این نیرو از ثروت، امکانات، فناوری و بمب اتم نیز برنده‌تر است (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۱۰۸). «وقتی مردم در میدان بودند، هیچ قدرت مادی‌ای کاری نمی‌تواند

انجام بدهد» (خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۵/۳۱) و «هر کس با این نیرو در افتاد خُرد می‌شود» (خامنه‌ای، ۱۳۸۱/۱/۱۶). بر این اساس، «حلّ مشکلات هم - از هر نوعی باشد - فقط در سایه ملت ممکن خواهد شد» (خامنه‌ای، ۱۳۷۳/۱۱/۲۸). در بحران‌های متعدد جمهوری اسلامی، از جنگ تحمیلی و تحریم‌های اقتصادی گرفته تا فتنه‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۸۸ و بلایای طبیعی، این متن مردم بودند که در صحنه حاضر شدند و بحران‌ها را مرتفع ساختند (خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۵/۱۰؛ ۱۳۹۰/۳/۱۴). برعکس، «آنجایی کشورها ضربه می‌خورند، شکست می‌خورند که مردمشان در صحنه نباشند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۸/۲۹). دشمنان نظام اسلامی نیز دقیقاً بر همین نقطه متمرکز شده‌اند و تمام تلاش خود را معطوف به ایجاد شکاف میان متن مردم و ساختار سیاسی می‌کنند (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۶۳).

در نهایت، باید تأکید کرد که این صحنه، عرصه جولان صاحبان امتیاز و نخبگان قدرت نیست، بلکه میدانی است برای حضور آحاد ملت. در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، آحاد جامعه می‌بایست عاملیت در استمرار نظام را به‌عنوان یک تکلیف برخاسته از وظیفه استکمالی خویش بپذیرند؛ چراکه تکامل، فرایندی دائمی است (خامنه‌ای، ۱۳۷۳/۱/۱؛ ۱۳۸۰/۸/۱۲) و «مهم‌ترین کار مردم، حضور در صحنه‌ی انقلاب و سازندگی است» (خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱/۱). از این رو «ملت ایران گوش‌به‌زنگ باشند، تا آنجایی که انقلاب و نظام، حضور آن‌ها را لازم می‌داند، در صحنه حاضر باشند» (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۴/۲۵).

۵. بحران در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای

بحران‌ها و چالش‌های یک نظام سیاسی مردمی، در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای به‌مثابه امتحان الهی (خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۸/۲۶) و فرصتی برای شکوفایی توانمندی‌ها، استعدادها و تحول یک ملت تلقی می‌شوند (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۳۲۲؛ ۱۳۸۹/۸/۲۶). در شرایط عادی، چنین فرصت‌هایی برای شکوفایی به‌ندرت پدید می‌آیند، اما بحران‌ها زمینه بروز و فعلیت‌بخشی به ظرفیت‌های پنهان را فراهم می‌کنند. به بیان ایشان، «دوره‌ی سختی برای یک کشور - چه سختی جنگ باشد، چه سختی اقتصادی باشد، چه فشارهای گوناگون سیاسی باشد - دوره‌ی نشان دادن ظرفیت‌هاست؛ که این ملت چقدر ظرفیت دارد، چقدر قابلیت اظهار وجود دارد، چقدر لیاقت بقا دارد» (خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۶/۳۱). از این منظر، چالش و بحران در یک نظام مردم‌سالار، فی‌نفسه تهدید به شمار نمی‌آید (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۳/۲۶)، بلکه می‌تواند نعمتی (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۴/۶) و فرصتی برای صیوررت متعالی «نوع انسان» باشد (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۰/۲۸؛ ۱۳۹۳/۴/۸). همچنین نظام سیاسی با عبور از بحران، دچار ضعف و دوره نقاهت نمی‌شود، بلکه به مرتبه‌ای بالاتر از شکوفایی دست می‌یابد و بیش از پیش به غایت خود نزدیک می‌گردد (خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۴/۸؛ ۱۳۸۹/۱/۱). بر این اساس، «چالش و زورآزمایی، برای یک ملت ورزش است و او را روزبه‌روز قوی‌تر می‌کند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۸/۱۰).

در این میان، ملت درمی‌یابد که چه ظرفیت‌ها، قابلیت‌ها و توانمندی‌هایی در وجود او نهفته است که تاکنون مورد استفاده قرار نگرفته یا به‌طور کامل آشکار نشده است. این شناخت تازه از خویش، بستری برای شکوفایی عملی استعدادها فراهم می‌سازد (خامنه‌ای، ۱۳۸۳/۱۰/۱۹). استعدادهای انسانی، همچون ماهیچه‌هایی هستند که در میدان عمل و در مواجهه با دشواری‌ها، قوام و قدرت می‌یابند. هرچه این میدان‌ها متنوع‌تر و پیچیده‌تر باشند، توانمندی‌های ملت بیشتر به کار گرفته می‌شوند و در نتیجه،

ملت برای صحنه‌های دیگر و چالش‌های آینده آماده‌تر و مقاوم‌تر می‌گردد (خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۲/۱۶). به همین دلیل، قوام یک نظم سیاسی بر پایه به‌کارگیری مداوم مردم در صحنه‌های گوناگون است (خامنه‌ای، ۱۳۶۹/۹/۵؛ ۱۴۰۲/۱۰/۲۶). اکنون پرسش اساسی این است که مردم بر پایه کدام اصول فکری و ارزشی می‌توانند نظام اسلامی را در گذر از بحران‌های سیاسی یاری کنند و نقش فعال خویش را ایفا نمایند؟ در پاسخ، آیت‌الله خامنه‌ای بر سه مؤلفه بنیادین تأکید می‌ورزند: بصیرت، مقاومت و ولایت (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۱۰/۱۹؛ ۱۳۸۷/۵/۹؛ ۱۳۹۲/۲/۹؛ ۱۳۸۸/۱۰/۱۹؛ ۱۳۸۸/۹/۱۵). بدین‌شیوه، حتی پیچیده‌ترین بحران‌ها می‌توانند به فرصت‌هایی برای بیداری، انسجام ملی و ارتقای راهبردی جامعه تبدیل شوند (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۵/۱). همچنین، فقدان هر یک از این سه مؤلفه، نه تنها مانع حل بحران می‌شود، بلکه خود می‌تواند عاملی برای پیدایش بحران‌های جدید و پیچیده‌تر باشد (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۸/۱۲؛ ۱۳۹۴/۸/۱۲). در ادامه، هر یک از این سه مؤلفه به تفصیل واکاوی می‌شوند.

۶. مؤلفه‌های مردم‌پایه گذار از بحران

۶.۱. بصیرت

بصیرت، یکی از مؤلفه‌های بنیادین در نظام معرفتی انسان است که نقشی محوری در هدایت فکری، اخلاقی و رفتاری او ایفا می‌کند. در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، «در زندگی پیچیده اجتماعی امروز، بدون بصیرت نمی‌شود حرکت کرد» (۱۳۸۸/۰۷/۱۵) و «آنچه که راه را مشخص می‌کند، بصیرت است» (۱۳۸۹/۰۸/۰۲). از این‌رو، دستیابی به درک روشنی از موقعیت فعلی و ادراک جهت حرکت، از بنیادی‌ترین مسائل پیش روی انسان و جامعه است (۱۳۹۳/۰۶/۱۳). بصیرت امری ایستا نیست و «بصیرت را روزبه‌روز باید زیاد کرد» (۱۳۹۴/۰۹/۰۴). در تعریف ماهوی، «بصیرت یک شعبه‌ای از عقلانیت است» (۱۴۰۰/۱۰/۱۹) و «با چشم باز نگاه کردن» (۱۳۹۵/۰۴/۱۲)؛ بدون آن، فرد یا ملت توان تحلیل درست وقایع را ندارد و به بیراهه کشیده می‌شود (۱۳۸۷/۰۷/۰۷؛ ۱۳۹۵/۰۸/۲۶). از این‌رو، «هرگونه حرکت عمومی به یک بصیرت عمومی احتیاج دارد» (۱۳۸۸/۸/۱۲).

این مفهوم در دو سطح قابل تحلیل است: سطح هستی‌شناختی که با جهان‌بینی انسان ارتباط دارد و «بصیرت در حقیقت زمینه‌ی همه‌ی تلاش‌ها و مبارزات انسانی» است (۱۳۸۹/۰۸/۰۴)؛ و سطح موقعیت‌شناختی که به تشخیص عینی زمان، مکان و اولویت‌ها در مواجهه با حوادث متغیر می‌پردازد (۱۳۸۹/۰۸/۰۴). همچنین، بصیرت به آگاهی منسجمی اطلاق می‌شود که انسان را نسبت به هویت، منشأ هستی، غایت وجودی و نحوه‌ی طی مسیر آگاه می‌سازد. این آگاهی، شبکه‌ای از پرسش‌های بنیادین است: «کیستم؟»، «کجا هستم؟»، «به کجا می‌روم؟» و «چگونه باید رفت؟» (۱۳۸۹/۱۱/۱۹؛ ۱۳۹۳/۰۶/۱۳؛ ۱۳۸۸/۰۹/۰۴؛ ۱۳۸۹/۰۸/۰۲).

۶.۱.۱. آثار بصیرت

ردیف	آثار	کارکرد در عبور از بحران
۱	شرط لازم صیروت متعالی ۱	بحران را از یک تهدید به پله‌ای برای تعالی ملت تبدیل می‌کند.

۱. (خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۸/۱۲ و ۱۳۹۲/۶/۱۴ و ۱۳۹۲/۱۲/۲۹ و ۱۳۸۹/۲/۱ و ۱۳۷۰/۶/۲۷ و ۱۳۸۹/۸/۲۶ و ۱۳۸۹/۱۲/۲۱ و ۱۳۹۹/۱۲/۲۱ و ۱۳۹۰/۵/۱)

و ۱۳۸۷/۷/۷ و ۱۳۹۰/۱۰/۱۹)

۲	مصونیت ۱	ملت را در برابر شبهات و القانات دشمن در بحران‌ها حفظ می‌کند.
۳	مداومت و ثبات ۲	از خستگی و سستی در بحران‌های طولانی جلوگیری می‌کند.
۴	سلامت عمل ۳	این آگاهی را ایجاد می‌کند در شرایط بحران چه عملی مناسب است.
۵	عمل خودجوش ۴	حضور در صحنه را بدون نیاز به فراخوان رسمی حکومت ممکن می‌سازد.
۶	مُبدَل چالش و بحران به نعمت ۵	نگاه به بحران را از تهدید به فرصت تغییر می‌دهد.
۷	نگاه انتقادی ۶	امکان اصلاح مسیر در میانه بحران را فراهم می‌آورد.
۸	شناخت موانع و راه عبور از آن ۷	موانع ناشی از بحران را معین می‌کند و راهکارهای عملی برای رفع موانع بحران ارائه می‌دهد.
۹	شناخت دشمن و شیوه دشمنی ۸	امکان شناخت عامل اصلی بحران، دشمن حقیقی و ختنی سازی توطئه‌های دشمن در بحران را فراهم می‌کند.
۱۰	عمل به‌هنگام ۹	از فرصت‌های طلایی در بحران برای اقدام مؤثر استفاده می‌کند.
۱۱	کشف و کاربست صحیح توانمندی‌ها ۱۰	ظرفیت‌های نهفته مردم در بحران را فعال می‌سازد.
۱۲	معنادار دیدن پدیده‌ها ۱۱	از سطحی‌نگری در تحلیل بحران جلوگیری می‌کند.

۱. (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۱۱۳ و ۱۳۷۷/۱۱/۱۳ و ۱۳۸۸/۹/۲۲ و ۱۳۸۷/۱۰/۱۹ و ۱۳۹۶/۱۲/۱۹)

۲. (خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۷/۲۴ و ۱۴۰۰/۱۱/۱۹ و ۱۳۹۵/۹/۳)

۳. (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۲۴ و ۱۳۹۸/۱۰/۲۷)

۴. (خامنه‌ای، ۱۳۹۹/۱۰/۱۹)

۵. (خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۴/۸ و ۱۳۶۸/۳/۲۶ و ۱۳۸۹/۷/۲۷ و ۱۳۹۰/۳/۸ و ۱۳۸۹/۶/۲۵ و ۱۳۸۹/۱/۱ و ۱۳۹۴/۸/۱۲ و ۱۳۹۰/۵/۱)

۶. (خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۸/۱۲ و ۱۳۸۸/۵/۵)

۷. (خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۴/۸ و ۱۳۹۱/۸/۱۰ و ۱۳۹۴/۲/۲۶ و ۱۳۹۹/۱۲/۲۱ و ۱۳۸۹/۴/۲ و ۱۳۷۱/۴/۲۲)

۸. (خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۵/۲۶ و ۱۴۰۲/۹/۸ و ۱۳۹۲/۳/۱۷ و ۱۳۸۸/۸/۱۲ و ۱۳۹۵/۱۰/۱۹)

۹. (خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۱۱/۲۹ و ۱۳۹۵/۶/۱۶ و ۱۳۹۸/۳/۱۴ و ۱۳۹۴/۸/۲۰ و ۱۳۸۸/۷/۱۵)

۱۰. (خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۱۰/۱۹)

۱۱. (خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۸/۴)

۱۳	شناخت صحنه، نیازها و اولویت‌ها ۱	امکان تصمیم‌گیری دقیق در شرایط متلاطم بحران را می‌دهد.
۱۴	شناخت زمان ۲	«زمان‌شناسی» را به‌عنوان کلید عبور از بحران تقویت می‌کند.

۶.۱.۲. بصیرت؛ شرط لازم، نه کافی

برای موفقیت در هر عرصه‌ای، نخستین و بنیادی‌ترین رکن، برخورداری از بصیرت است (خامنه‌ای، ۱۳۷۱/۰۴/۲۲). با وجود آنکه فقدان بصیرت به‌طور قطعی منجر به خطا، انحراف و شکست خواهد شد (خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۰۱/۰۱)، اما برخورداری از بصیرت نیز به‌تنهایی تضمین‌کننده عبور موفق از چالش‌ها و حل مسائل نیست. آگاهی و شناخت، اگرچه شرط لازم برای حل مسئله است، اما شرط کافی نیست (خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۸/۰۴). تا زمانی که این آگاهی در ساحت عمل تجلی نیابد، هیچ تغییری در وضعیت فرد یا جامعه ایجاد نخواهد شد (خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۰۲/۰۹)؛ به‌عبارتی «وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ»^۳. در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، عمل مبتنی بر بصیرت همان «مقاومت» است. در واقع، بصیرت مقدمه و سوخت مقاومت تعالی‌بخش محسوب می‌شود (خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۰۳/۰۳؛ ۱۳۹۰/۰۴/۰۶؛ ۱۳۹۰/۰۴/۱۷؛ ۱۳۸۲/۰۶/۲۹؛ ۱۳۸۲/۰۷/۲۲؛ ۱۳۹۹/۰۱/۰۳؛ ۱۳۷۰/۰۳/۱۴؛ ۱۳۷۹/۰۶/۲۶؛ ۱۳۷۱/۰۲/۰۹).

۶.۲. مقاومت تعالی‌بخش

مقاومت در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، پاسخی عملی به بحران است. اگر بصیرت، تشخیص راه درست است، مقاومت، پیمودن آن راه است. مقاومت، بر سه اصل بنیادین فطرت، تکامل و حرکت استوار است. انسان حامل فطرتی الهی و ثابت است که اگرچه ممکن است دچار التباس گردد (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۲۶۲-۲۵۹)، اما این انحراف عارضی و قابل زوال است، نه ذاتی؛ چراکه انسان ذاتاً صالح می‌باشد (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۲۵۹). این فطرت، منشأ ادراک بدیهیات، تمایل به حقیقت و گرایش به خیر و خالق است (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۹۲-۸۶). از سوی دیگر، فلسفه حیات انسان تکامل است (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۲۹۲) و این تکامل بر اساس عبارت «اللَّهُمَّ غَيِّرْ سَوْءَ حَالِنَا بِحُسْنِ حَالِكَ»^۴ فرایندی بی‌پایان و نامتناهی (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲؛ ۱۳۷۳/۰۱/۰۱؛ ۱۳۸۰/۰۸/۱۲). برای تحقق تکامل، انسان ناگزیر از حرکت است؛ «تلاش و حرکت آدمی، فلسفه بودن اوست» (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۴۳) و «شدن» مرحله بعد از بودن است (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۴۷). در این مسیر، انسان همواره میان خیر و شر قرار دارد (خامنه‌ای، ۱۳۶۴/۰۴/۲۸، به نقل از مهاجرنیا، ۱۳۹۲: ۹۸) و ناگزیر از انتخاب میان حرکت متعالی و غیرمتعالی است (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۱۰۲). از آنجا که «چرایی» انسان حرکت به سمت خالق است، گزینش «تکامل» در مفهوم مقاومت تجلی می‌یابد (خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۰۳/۱۴؛ ۱۴۰۲/۰۶/۱۵). مقاومت در این معنا، «شدن» متعالی است، نه هر شدنی.

۱. (خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۹/۴)

۲. (خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۹/۶ و ۱۳۹۵/۸/۲۶)

۳. قرآن کریم، سوره نمل: آیه ۱۴.

۴. مفاتیح الجنان، شیخ عباس قمی، دعای بعد از هر نماز واجب در ماه مبارک رمضان.

۶,۲,۱. نظام اسلامی به مثابه نظام مقاومت

نظامات گوناگون، حرکت‌دهنده ملت‌ها به «جهتی» هستند. بر این مبنا، نظام اسلامی، «نظام مقاومت» است (خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۲/۲۰). همه شئون این نظام، از اقتصاد و سیاست گرفته تا امنیت و فرهنگ، بر پایه مقاومت بنا شده (خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۲/۲۰) و رسالت آن هجوم بردن بر عوامل انحطاط‌آفرین و ارزش‌های مخالف صیورت متعالی است (خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۰۳/۲۶). نظام اسلامی با مقاومت شکل گرفت و با مقاومت به حرکت خویش ادامه می‌دهد (خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۰۳/۱۴) و مقاومت جوهره حرکت آن است (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۰۳/۰۳). از این منظر، هر بحرانی که نظام اسلامی با آن مواجه می‌شود، در حقیقت آزمونی برای میزان «مقاومت‌پذیری» آن است.

۶,۲,۲. مقاومت؛ امری مردم‌پایه

مقاومت در مقیاس یک کشور، امری مردم‌پایه است (خامنه‌ای، ۱۳۹۴/۰۹/۰۲) و حضور مردم در صحنه، نمود عینی آن در ساحت یک ملت محسوب می‌شود (خامنه‌ای، ۱۳۹۶/۰۲/۰۵). مقاومت به معنای وارد کردن اراده ملت به میدان و حرکت دادن آنان در عرصه جنگ اراده‌هاست (خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۰۸/۱۵) و برترین منبع قدرت آن، خود مردم‌اند (خامنه‌ای، ۱۴۰۰/۰۳/۲۶؛ ۱۳۸۸/۱۰/۲۹؛ ۱۳۶۸/۰۴/۱۴؛ ۱۳۸۲/۰۸/۱۱؛ ۱۳۹۵/۰۵/۳۱؛ ۱۳۷۶/۰۱/۲۷). مقاومت یعنی به‌کارگیری قوای آحاد ملت و بدون آن، ظرفیت‌های حیاتی یک کشور بالفعل نخواهد شد (خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۰۸/۱۰). از همین طریق، ارتباط عمیقی میان این مفهوم و عاملیت مردم وجود دارد.

۶,۲,۳. آثار مقاومت

ردیف	آثار	کارکرد در عبور از بحران
۱	شرط لازم صیورت متعالی ۱	بحران را به بستری برای تعالی و تکامل ملت تبدیل می‌کند.
۲	انقطاع از آن = انحطاط ۲	رها کردن مقاومت در بحران، مسیر سقوط و زوال را هموار می‌سازد.
۳	هویتبخش هر مجموعه انسانی ۳	در بحران‌های هویتی، مقاومت، هویت جمعی ملت را بازتعریف و تثبیت می‌کند.
۴	مبدل بحران به نعمت ۴	تهدید را به فرصتی برای رشد و پیشرفت تبدیل می‌سازد.
۵	تنها عامل عقب‌رفت دشمن ۵	دشمن را از ادامه‌ی بحران‌آفرینی ناامید و مجبور به عقب‌نشینی می‌کند.
۶	ضامن پیروزی ۶	در بحران‌های سرنوشت‌ساز، مقاومت، رمز نهایی پیروزی است.

۱. (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۴/۳ و ۱۴۰۰/۲/۲۱ و ۱۳۸۷/۶/۱۹ و ۱۳۹۰/۱۰/۱۹ و ۱۳۸۱/۶/۳۰ و ۱۴۰۲/۶/۱۵ و ۱۳۷۶/۵/۲۹ و ۱۳۹۱/۲/۳ و ۱۳۷۸/۱۰/۱۸ و ۱۳۹۴/۶/۲۹ و ۱۳۹۷/۹/۴ و ۱۳۹۱/۶/۹ و ۱۳۸۴/۱۱/۱۸ و ۱۳۸۷/۵/۹ و ۱۳۹۰/۷/۲۲ و ۱۳۹۱/۴/۴ و ۱۳۸۷/۸/۸).

۲. (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۱۰/۴ و ۱۳۸۶/۲/۳۱ و ۱۳۹۱/۷/۲۲ و ۱۳۹۵/۳/۶ و ۱۳۸۲/۵/۱۵).

۳. (خامنه‌ای، ۱۳۷۶/۲/۳۱ و ۱۴۰۱/۱۱/۲۶ و ۱۳۷۷/۱/۱ و ۱۳۸۷/۲/۱۶ و ۱۳۷۹/۷/۲۹).

۴. (خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۲/۱۴ و ۱۳۷۹/۴/۷ و ۱۳۹۶/۸/۲۹ و ۱۳۸۴/۲/۱۴ و ۱۳۸۹/۶/۲۵ و ۱۳۹۰/۴/۹).

۵. (خامنه‌ای، ۱۳۸۶/۳/۱۴ و ۱۳۹۷/۱/۲۵ و ۱۳۸۷/۹/۱۷ و ۱۳۸۷/۹/۱۷ و ۱۳۹۵/۱/۱ و ۱۳۹۸/۲/۲۴ و ۱۳۸۷/۳/۱۴ و ۱۳۹۱/۵/۳ و ۱۳۹۴/۹/۲ و ۱۳۹۲/۸/۲۹ و ۱۳۷۶/۲/۱۷ و ۱۳۸۲/۷/۲۲ و ۱۳۹۳/۵/۱ و ۱۳۷۱/۸/۱۳).

۶. (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۹/۲۵ و ۱۳۹۴/۸/۱۲ و ۱۳۸۰/۵/۳ و ۱۳۹۰/۱۰/۱۹ و ۱۳۸۰/۵/۳ و ۱۳۸۰/۵/۳ و ۱۳۹۱/۹/۱ و ۱۳۸۷/۶/۱۹ و ۱۳۸۶/۵/۶ و ۱۳۸۸/۱۱/۶).

۷	دارای هزینه کمتر ۱	در مقایسه با تسلیم یا واکنش‌های عجولانه، کم‌هزینه‌ترین راهبرد در بحران است.
۸	عامل امداد الهی ۲	وعده‌ی یاری الهی، مشروط به استمرار مقاومت در شرایط سخت است.

۶،۲،۴. مقاومت جمعی و اثربخشی آن، محصول ولایت

در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، مقاومت یک فرد خواه ناخواه بر مقاومت فرد دیگر اثر می‌گذارد (خامنه‌ای، ۱۳۸۷/۰۵/۰۹). از این رو، مقاومت نباید امری فردی و منفعل بماند، بلکه باید فعالانه و همراه‌سازانه باشد؛ یعنی «وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ»^۳ (خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۰۲/۰۱). در این میان، ولایت جایگاهی بنیادین در تحقق و ثمردهی مقاومت دارد. ولایت به مقاومت معنا، انسجام و جهت می‌دهد و مقاومت‌های پراکنده فردی را در قالب مثنی واحد به قدرتی تعیین‌کننده در صحنه تاریخ تبدیل می‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۰۸/۰۳). معیار رابطه ولایت نیز مقاومت است (خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۱۲/۰۳) و این دو در پیوندی متقابل، زمینه تعالی جمعی را فراهم می‌آورند (خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۰۶/۲۶). به همین دلیل، جامعه دارای ولایت، جامعه‌ای است که تمام استعدادهای انسانی را در مسیر کمال شکوفا می‌سازد (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۴۵۵) و بدون ولایت، هیچ جمعی با داشتن هدف مشترک، توان دستیابی واقعی به مقصود خویش را نخواهد داشت (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۴۰۷). بدین ترتیب، مقاومت پیکره عبور از بحران است و ولایت روح جهت‌دهنده به آن.

۶،۳. ولایت به مثابه رابطه: فراتر از محبت و حکومت

در شرایط بحرانی که بصیرت‌ها ممکن است پراکنده و مقاومت‌ها فردی و بی‌نظم شوند، «ولایت» به مثابه نیروی انسجام‌بخش عمل می‌کند، تشخیص‌های درست و کنش‌های مبتنی بر این تشخیص‌ها را در یک شبکه معنادار سازمان می‌دهد و از پراکندگی و فرسایش آن‌ها جلوگیری می‌کند؛ یعنی نظم‌دهنده و جهت‌دهنده است و سبب بازتولید مداوم دو مولفه قبل در جریان بحران می‌گردد.

در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، ولایت تنها به معنای محبت و دوستی یا رابطه ارادت نیست. این‌ها شئونی از ولایت‌اند، نه تمام حقیقت آن. محبت، ارادت، دوستی و حتی حکومت، ابعاد و جلوه‌هایی از ولایت را تشکیل می‌دهند، اما ولایت در ذات خود امری وسیع‌تر و عمیق‌تر است (خامنه‌ای، ۱۳۹۸: ۲۶). ولایت، نوعی پیوند جهت‌دار و معنادار است که از سطح روابط فردی فراتر می‌رود و به ساحت هویت و مسیر زندگی انسان نفوذ می‌کند (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۱۱۲). در تعریف ایشان، زمانی که چیزهایی – فارغ از ماهیت یا تعدادشان – با یکدیگر دارای پیوند باشند، به هم متصل شوند، با گسست و انفصال بیگانه باشند و در تلاش برای حفظ و تقویت این پیوند برآیند، می‌توان گفت که آن چیزها دارای ولایت‌اند (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۱۶). در این معنا، آنچه

۱. (خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۸/۱۸ و ۱۳۹۸/۸/۲۴ و ۱۳۸۰/۲/۴)

۲. (خامنه‌ای، ۱۳۸۴/۶/۲۹ و ۱۳۷۰/۳/۱۵ و ۱۳۸۵/۸/۲۱ و ۱۳۹۱/۳/۲۹ و ۱۳۹۱/۸/۱۰ و ۱۳۹۱/۹/۲۱)

۳. قرآن کریم، سوره عصر: آیه ۳.

موضوعیت دارد، اصل پیوند است، نه جنس و نوع آن (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۲۷۰) و آنچه آن‌ها را به هم پیوند می‌دهد - انگیزه، هدف، غایت یا شکل - اهمیت ثانوی دارد (خامنه‌ای، ۱۳۹۸: ۲۶؛ ۱۴۰۲: ۹۹).

ولایت را می‌توان به‌مثابه آلیاژ دانست؛ آلیاژی که محصول درهم‌آمیختگی و ترکیب دقیق عناصر در سطح مولکولی و ساختاری است. در این فرآیند، عناصر اولیه با هم ذوب می‌شوند، خصلت‌های مزاحم یکدیگر را از میان برمی‌دارند و خصوصیات مطلوب هم را تثبیت و تقویت می‌کنند. نتیجه، ماده‌ای تازه و ارتقایافته است که هم مقاومت بیشتر دارد و هم کارایی افزون‌تر. آلیاژ خود چیزی جدید است، نه صرفاً جمع اجزای سازنده‌اش؛ درست همان‌گونه که رابطه ولایت، موجودیتی تازه می‌آفریند که فراتر از اجزای اولیه است و نیروهای آن‌ها را به سطحی نو و برتر می‌برد (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۴۱۳). به همین جهت، ولایت «با هم بودن» است، از جنس وحدت است و رابطه‌ای است که تشمت و پراکندگی را نه با حذف، که با درهم‌تیدن و هم‌جهت‌سازی در ذیل یک هدف یا غایت خاص به یگانگی بدل می‌سازد (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۰۱/۲۷).

۶.۳.۱. وحدت در جهت، نه در ماهیت

ولایت، قائل به حذف تفاوت‌ها نیست (خامنه‌ای، ۱۴۰۱: ۲۲۵)، بلکه با حفظ تمام تمایزها، میان آن‌ها هم‌جهتی و هم‌افقی پدید می‌آورد (خامنه‌ای، ۱۳۶۸/۰۹/۲۹)؛ نوعی همراهی در مسیر، نه هم‌شکلی در ماهیت (خامنه‌ای، ۱۳۷۷/۰۱/۲۷). ولایت در درون خویش هم حامل اتصال است و هم واجد انفصال؛ هم ایجادگر پیوند است و هم برپاکنده گسست از هر آنچه نسبت به آن پیوند، مزاحمت ایجاد کند. باطن ولایت، هم وصل است و هم فصل؛ هم جذب است و هم دفع؛ هم امتداد است و هم حدگذاری (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۴۱۳). به همین دلیل، هر پیوند مستحکم و باثباتی را می‌توان ولایت نامید (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۹۹)، اما آنچه به این پیوند معنا می‌بخشد، جهت و غایت آن است: اگر در راستای عبودیت باشد، ولایت متعالی است و اگر در مسیر طغیان، همان پیوند ماهیتی طاغوتی می‌یابد (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۲۰۶).

۶.۳.۲. شئون سه‌گانه ولایت

این رابطه در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای سه شأن دارد: نخست، رابطه میان آحاد ملت و حاکم؛ دوم، رابطه میان آحاد ملت با یکدیگر؛ و سوم، رابطه میان ملت با آنچه در بیرون از مرزهای جامعه سیاسی قرار دارد (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۴۳۹؛ ۱۳۶۸/۰۹/۲۹). در این میان، رابطه با حاکم در جایگاه نخست قرار می‌گیرد و مبتنی بر پیوندهای فکری و عاطفی است (خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۰۱/۰۶). این شأن، پیش‌نیاز تحقق دو شأن دیگر است، زیرا بدون پیوندی سازمان‌دهنده میان مردم و حاکم، سایر روابط درون‌جامعه‌ای یا برون‌جامعه‌ای فاقد انسجام لازم خواهند بود. «آن مرکزی که در بطن جامعه اسلامی، همه جناح‌ها را اداره می‌کند، هرکسی را به کار لایق به شان خودش مشغول می‌کند، از تعارض‌ها جلوگیری می‌کند، نیروها را به یک سمت هدایت می‌کند... اسم او را می‌گذاریم ولی» (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۴۴۶-۴۴۷). در نتیجه، پیوند عمیق میان مردم و حاکم، جامعه را به کلی منسجم تبدیل می‌کند که در آن مردم به‌مثابه امتداد شخصیت حاکم عمل می‌کنند و تمام نیروهای داخلی در یک جهت به راه می‌افتند (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۴۳۱). در بحران‌ها، این انسجام عمیق میان مردم و حاکم، مانع از شکاف مورد نظر دشمن می‌شود و هماهنگی لازم برای عبور از بحران را تضمین می‌کند.

۶.۳.۳. ولایت؛ بستر ثمردهی بصیرت و مقاومت

در هندسه تحلیلی آیت‌الله خامنه‌ای، ولایت صرفاً یکی از مؤلفه‌های گذار از بحران در کنار بصیرت و مقاومت نیست، بلکه بستر و ظرفی است که آن دو را به ثمردهی می‌رساند. بصیرت قدرت تشخیص و شناخت می‌دهد، مقاومت نیروی عمل و ایستادگی می‌آفریند، اما این ولایت است که بصیرت‌های پراکنده و مقاومت‌های فردی را در قالبی منسجم گرد می‌آورد و به قدرتی تعیین‌کننده در صحنه تاریخ تبدیل می‌کند (خامنه‌ای، ۱۴۰۲: ۳۹۵؛ ۱۳۸۹/۰۸/۰۳). بدون ولایت، بصیرت ممکن است به انفعال شناختی و مقاومت به فرسایش و پراکندگی بینجامد (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۴۵۳). در مقابل، در سایه ولایت است که هر مقاومتی جایگاه واقعی خود را می‌یابد، هر نیرویی در مسیر درست به کار گرفته می‌شود و تمام استعداد‌های انسانی در جهت کمال شکوفا می‌گردد (خامنه‌ای، ۱۴۰۰: ۴۵۵). بدین ترتیب، اگر بصیرت چراغ راه و مقاومت موتور حرکت باشد، ولایت فرمان و هدایت‌گری است که این دو را در مسیر گذار از بحران به هم پیوند می‌زند. به عنوان مثال، در بحران ۱۳۸۸، ولایت به مثابه رابطه، بصیرت (تشخیص فتنه از اعتراض) و مقاومت (حضور میلیونی مردم در ۹ دی) را در یک حرکت منسجم و هم‌افزا سازمان داد و آن را از یک واکنش پراکنده و بحران‌ساز، به یک حماسه ملی «خودجوش» (خامنه‌ای، ۱۳۸۹/۱۰/۸) تبدیل کرد.

۷. نتیجه‌گیری؛

پژوهش حاضر در پی پاسخ به این پرسش بود که نقش مردم در گذار از بحران‌های سیاسی نظام اسلامی در اندیشه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای چگونه صورت‌بندی می‌شود. یافته‌ها نشان داد که در این چارچوب فکری، مردم، کنشگران اصلی عبور از بحران و ضامن بقا و پویایی نظام اسلامی به شمار می‌روند. این نقش‌آفرینی در قالب منظومه‌ای سه‌بعدی از بصیرت، مقاومت تعالی‌بخش و ولایت به مثابه رابطه تحقق می‌یابد.

در این میان، نوآوری پژوهش در دو سطح قابل شناسایی است: نخست، همان‌گونه که در پیشینه‌ی پژوهش نشان داده شد، پرداختن به «نقش مردم در بحران» به عنوان یک مسئله‌ی مستقل و مغفول‌مانده در ادبیات موجود است. پژوهش حاضر با تمرکز بر همین نقطه‌ی خلأ، به واکاوی جایگاه عاملیت مردمی در اندیشه‌ی آیت‌الله خامنه‌ای پرداخته است. دوم، ارائه‌ی یک مدل مفهومی منسجم و جدید با ترکیب سه مفهوم بصیرت، مقاومت و ولایت می‌باشد. این مدل، نقش هر یک از این مؤلفه‌ها را به طور مجزا تبیین می‌کند و نسبت پیوندی میان آن‌ها را نیز در قالب یک چرخه‌ی پویا نشان می‌دهد: بصیرت، «شناخت درست» از بحران است (بعد شناختی)؛ مقاومت، «عمل درست» در بحران است (بعد کنشی)؛ و ولایت، «نظم درست» در بحران است (بعد انسجام‌بخش). این سه، در یک رابطه‌ی پیوندی قرار دارند: بصیرت بدون مقاومت، عقیم است (شناخت بدون عمل، به انفعال می‌انجامد). مقاومت بدون بصیرت، کور است (عمل بدون شناخت، بحران را تشدید می‌کند). و هر دو بدون ولایت، پراکنده و بی‌فرجام هستند (در غیاب انسجام، کنش‌های مردمی از هم‌پاشیده و کارآمدی خود را از دست می‌دهند). گذار از بحران، برآیند هم‌کنشی هر سه است و غفلت از هر یک، مسیر عبور را با اختلال مواجه می‌سازد.

بصیرت به مثابه قطب‌نمای معرفتی، بُعد شناختی را تأمین می‌کند و به فرد یا ملت این امکان را می‌دهد که در یک مکان و زمان مشخص، نسبت خود را با بحران به درستی تشخیص دهد و بداند چه وظیفه‌ای بر عهده دارد. از پیامدهای کلیدی بصیرت،

خودجوشی مردم در عمل است؛ مردمی که از بصیرت برخوردارند، نیازی به فراخوان رسمی حکومت ندارند تا بدانند در بحران چه باید بکنند؛ آن‌ها خودشان موقعیت را می‌شناسند و بدون انتظار برای دستور یا ابلاغیه، کارکرد خود را تشخیص می‌دهند. مقاومت تعالی‌بخش، بُعد کنشی این منظومه و نمود عملی بصیرت است. اگر بصیرت «دانستن» است، مقاومت «انجام دادن» است. مقاومت، آن شناخت و آگاهی را از سطح ذهن به عرصه‌ی عینی میدان عمل منتقل می‌کند. بدون مقاومت، بصیرت به انفعال شناختی می‌انجامد و شناخت صرف، هیچ تغییری در وضعیت بحران ایجاد نمی‌کند.

ولایت به مثابه رابطه، بُعد انسجام‌بخش و جهت‌دهنده‌ی این منظومه است که بصیرت‌های پراکنده و مقاومت‌های فردی را در شبکه‌ای از پیوندهای جهت‌دار سازمان می‌دهد. نقطه‌ی ثقل این مدل، صورتبندی ولایت به مثابه «رابطه» است، نه یک نهاد یا شخصیت خاص. این نگاه رابطه‌محور، امکان تحلیل پویایی‌های جمعی در بحران را فراهم می‌آورد. ولایت در این چارچوب، دو کارکرد اساسی دارد: کارکرد توزیعی که به هر فرد کمک می‌کند تا با شناخت ظرفیت‌های خود و نیازهای میدان، نقش متناسب با خویش را تعریف کند و جای خود را در «پازل مردمی عبور از بحران» پیدا کند؛ و کارکرد بازتولیدی که به عنوان یک رابطه‌ی پویا، به‌طور مستمر، بصیرت و مقاومت را بازتولید کرده و حضور مردمی را از یک واکنش مقطعی به یک پایداری راهبردی تبدیل می‌کند. خطر بزرگ در غیاب ولایت، آن است که حضور توده‌ای نامنظم از مردم، نه تنها نمی‌تواند بحران را حل کند، بلکه خود به بحرانی جدید تبدیل شده یا بحران موجود را تشدید می‌کند؛ زیرا توده‌ی بی‌سازمان، فاقد انسجام و جهت‌گیری مشترک است و ممکن است به هرج و مرج، موازی‌کاری یا اقدامات خودسرانه‌ای بی‌انجامد که ساختار سیاسی را با چالش مضاعف روبه‌رو می‌سازد. ولایت، دقیقاً این خطر را رفع کرده و نظم خودجوش میدان را به یک ساختار پویا و پایدار بدل می‌سازد.

از منظر نظری، این پژوهش با پر کردن خلأ ادبیات موجود در حوزه‌ی «نقش مردم در بحران» و ارائه‌ی یک مدل مفهومی سه‌وجهی نوین، به غنای ادبیات مربوط به تاب‌آوری سیاسی و مدیریت بحران در نظامات مردم‌سالار اسلامی یاری می‌رساند و امکان تحلیل نقش مردم را در بحران‌ها فراهم می‌کند. از منظر عملی نیز، این الگو می‌تواند مبنایی برای طراحی راهبردهای مردمی‌سازی مدیریت بحران در جمهوری اسلامی ایران قرار گیرد. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی با رویکردی تجربی، به بررسی میزان تحقق این الگو در بحران‌های عینی جمهوری اسلامی بپردازند و راهکارهای عملیاتی‌سازی هر یک از این سه مؤلفه را در سطوح مختلف حاکمیتی و اجتماعی طراحی کنند.

فهرست منابع؛

۱. کتب

- (۱) خامنه‌ای، علی (۱۳۹۸). انسان ۲۵۰ ساله؛ حلقه سوم (چاپ اول). قم: صهبا.
- (۲) خامنه‌ای، علی (۱۴۰۱). برای مدیران (چاپ بیست‌ودوم). تهران: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران.
- (۳) خامنه‌ای، علی (۱۴۰۲). تفسیر سوره حمد (چاپ نهم). تهران: انقلاب اسلامی.
- (۴) خامنه‌ای، علی (۱۴۰۱). تفسیر سوره بقره (چاپ دوم). تهران: انقلاب اسلامی.
- (۵) خامنه‌ای، علی (۱۴۰۲). تفسیر سوره براءت (چاپ نهم). تهران: انقلاب اسلامی.
- (۶) خامنه‌ای، علی (۱۴۰۲). ولایت و حکومت (ویرایش سوم، چاپ هفتم). قم: صهبا.
- (۷) خامنه‌ای، علی (۱۴۰۲). منشور حکومت علوی (چاپ ششم). تهران: انقلاب اسلامی.
- (۸) خامنه‌ای، علی (۱۴۰۰). طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن (ویرایش سوم). قم: صهبا.
- (۹) خامنه‌ای، علی (۱۴۰۱). تفسیر سوره مجادله (چاپ نهم). تهران: انقلاب اسلامی.
- (۱۰) خامنه‌ای، علی (۱۴۰۱). تفسیر سوره تغابن (چاپ چهارم). تهران: انقلاب اسلامی.
- (۱۱) خامنه‌ای، علی (۱۴۰۰). طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن (ویرایش سوم). قم: صهبا.
- (۱۲) خامنه‌ای، علی (۱۴۰۰). رجل سیاسی (چاپ سوم). تهران: انقلاب اسلامی.
- (۱۳) خامنه‌ای، علی (۱۴۰۱). عهد مشترک (چاپ چهارم). قم: صهبا.
- (۱۴) مهاجرنیا، محسن (۱۳۹۲). فلسفه سیاسی آیت‌الله خامنه‌ای (چاپ پنجم). تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

۸. بیانات

۱. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم؛ ۱۳۶۸/۷/۱۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۱۹۷>
۲. بیانات در جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سردبیران نشریات دانشجویی؛ ۱۳۷۷/۱۲/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۷۵۷۱>
۳. بیانات در دیدار مردم قم؛ ۱۳۷۰/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۵۵۵>
۴. بیانات در دیدار با مردم زنجان؛ ۱۳۸۲/۷/۲۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۱۹۸>
۵. بیانات در دیدار مردم قم در سالگرد قیام ۱۹ دی؛ ۱۳۸۸/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۸۵۹۹>
۶. خطبه‌های نمازجمعه در دهمین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)؛ ۱۳۷۸/۳/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۹۵۵>
۷. بیانات در دیدار عمومی مردم چالوس و نوشهر؛ ۱۳۸۸/۷/۱۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۸۱۷۸>
۸. بیانات در دیدار مسئولان استان اصفهان با رهبر انقلاب؛ ۱۳۸۰/۸/۱۵ <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=۱۱۶۷۱>
۹. بیانات در دیدار مردم شهرستان جیرفت؛ ۱۳۸۴/۲/۱۷ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۲۸۷>
۱۰. بیانات در خطبه‌های نماز عید فطر؛ ۱۳۷۲/۱/۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۶۶۱>
۱۱. سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سی‌ودومین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)؛ ۱۴۰۰/۳/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=47991>
۱۲. بیانات در دیدار مردم قم؛ ۱۳۸۳/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۲۶۷>
۱۳. بیانات در دیدار اعضای مجمع خیرین سلامت کشور با رهبر انقلاب؛ ۱۳۹۱/۱۰/۱۱ <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=۲۱۸۲۵>

۱۴. بیانات در مجمع عمومی سازمان ملل؛ ۱۳۶۶/۶/۳۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۸۰۸۹>
۱۵. بیانات در دیدار کارگزاران نظام به مناسبت عید غدیر؛ ۱۳۶۹/۴/۲۰ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۳۳۵>
۱۶. بیانات در دیدار کارگزاران نظام؛ ۱۳۷۶/۲/۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۸۳۴>
۱۷. بیانات در دیدار مردم قم؛ ۱۳۸۰/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۱۰۱>
۱۸. بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه؛ ۱۳۸۸/۴/۷ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۷۲۷۶>
۱۹. بیانات در مراسم بیست‌دومین سالگرد رحلت امام خمینی ره؛ ۱۳۹۰/۳/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۲۵۹۵>
۲۰. بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی؛ ۱۳۸۸/۴/۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۸۴۷۲>
۲۱. بیانات در ارتباط تصویری با نمایندگان تشکلهای دانشجویی؛ ۱۴۰۰/۲/۲۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۷۸۳۴>
۲۲. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم به مناسبت نیمه شعبان؛ ۱۳۸۴/۶/۲۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۳۰۸>
۲۳. بیانات در دیدار مردم گرمسار؛ ۱۳۸۵/۸/۲۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۳۶۸>
۲۴. بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی؛ ۱۳۹۱/۳/۲۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۰۰۴۹>
۲۵. بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان؛ ۱۳۹۱/۸/۱۰ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۱۳۹۴>
۲۶. بیانات در دیدار جمعی از میهمانان شرکت‌کننده در مراسم دومین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی ره؛ ۱۳۷۰/۳/۱۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۴۶۱>
۲۷. بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی اساتید دانشگاه‌های جهان اسلام و بیداری اسلامی؛ ۱۳۹۱/۹/۲۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۱۷۴۱>
۲۸. بیانات در دیدار خانواده‌های شهدا و ایثارگران استان سمنان؛ ۱۳۸۵/۸/۱۸ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۳۶۳>
۲۹. بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی؛ ۱۳۹۸/۸/۲۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۴۰۱۶>
۳۰. بیانات در مراسم گشایش کنفرانس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین؛ ۱۳۸۰/۲/۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۰۶۱>
۳۱. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در سالروز ولادت امیرالمومنین (ع)؛ ۱۳۸۶/۵/۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۳۹۵>
۳۲. بیانات در دیدار مردم مازندران در سالگرد حماسه شش بهمن؛ ۱۳۸۸/۱۱/۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۸۶۷۸>
۳۳. بیانات در دیدار جمعی از بسیجیان و فعالان طرح صالحین؛ ۱۳۹۱/۹/۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۱۵۸۷>
۳۴. بیانات در دیدار رئیس‌ای سه قوه و مسئولان نظام؛ ۱۳۸۷/۶/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۷۸۳>
۳۵. بیانات در دیدار جمعی از پرستاران؛ ۱۳۸۰/۵/۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۰۷۵>
۳۶. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه تهران؛ ۱۳۷۹/۹/۲۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۰۴۰>

۳۷. بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان؛ ۱۳۹۴/۸/۱۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۱۳۰۹>
۳۸. بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان زنجان؛ ۱۳۸۲/۷/۲۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۱۹۹۹>
۳۹. بیانات در دیدار دانشجویان؛ ۱۳۹۳/۵/۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۷۰۴۶>
۴۰. بیانات در دیدار دانش‌آموزان، دانشجویان، معلمان و پرستاران؛ ۱۳۷۱/۸/۱۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۶۴۱>
۴۱. بیانات در دیدار جمعی از پرستاران؛ ۱۳۸۰/۵/۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۰۷۵>
۴۲. بیانات در دیدار مردم قم به مناسبت سالروز ۱۹ دی؛ ۱۳۹۰/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=18496>
۴۳. بیانات در جمع مردم شهرستان زلزله‌زده‌ی سرپل‌ذهاب کرمانشاه؛ ۱۳۹۶/۸/۲۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۸۲۳۷>
۴۴. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور ونزوئلا؛ ۱۳۹۴/۹/۲ <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=۳۱۴۵۲>
۴۵. بیانات در دیدار پنجاه هزار فرمانده بسیج سراسر کشور؛ ۱۳۹۲/۸/۲۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۴۵۵۲>
۴۶. بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدا؛ ۱۳۷۶/۲/۱۷ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۸۳۸۸>
۴۷. بیانات در دیدار مردم شهرستان زرنده؛ ۱۳۸۴/۲/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۲۸۴۴>
۴۸. بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری؛ ۱۳۸۹/۶/۲۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۰۱۴۱>
۴۹. بیانات در دیدار مسئولان نظام در روز عید مبعث؛ ۱۳۹۰/۴/۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۲۸۳۴>
۵۰. بیانات در مراسم هجدهمین سالگرد رحلت امام خمینی (ره)؛ ۱۳۸۶/۳/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۳۸۷>
۵۱. بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی؛ ۱۳۹۷/۱/۲۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۹۳۹۴>
۵۲. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور اکوادور و هیات همراه؛ ۱۳۸۷/۹/۱۷ <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=۴۸۳۹>
۵۳. بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی؛ ۱۳۹۵/۱/۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۲۶۹۵>
۵۴. بیانات در دیدار مسئولان نظام؛ ۱۳۹۸/۲/۲۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۲۵۱۲>
۵۵. بیانات به مناسبت نوزدهمین سالگرد رحلت امام خمینی ره؛ ۱۳۸۷/۳/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۴۶۳>
۵۶. بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی؛ ۱۳۹۷/۱/۲۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۹۳۹۴>
۵۷. بیانات در دیدار کارگزاران نظام؛ ۱۳۹۱/۵/۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۰۵۳۴>
۵۸. بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های ایثارگران؛ ۱۳۷۶/۲/۳۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۸۳۹۹>
۵۹. بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی؛ ۱۴۰۱/۱۱/۲۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۵۱۹۹۹>
۶۰. بیانات در دیدار زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی؛ ۱۳۷۷/۱/۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۸۷۹۹>
۶۱. بیانات در دیدار مردم کارزرون؛ ۱۳۸۷/۲/۱۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۴۳۴۴>
۶۲. بیانات در جمع بسیجیان حاضر در اردوی فرهنگی رزمی یاران امام علی (ع)؛ ۱۳۷۹/۷/۲۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۰۳۰>
۶۳. بیانات در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های شیراز؛ ۱۳۸۷/۲/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۴۳۱>

۶۴. بیانات در دیدار با مسئولان قوه قضائیه و خانواده‌های شهدای هفتم تیر؛ ۱۳۷۹/۴/۷ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3015>
۶۵. بیانات در دیدار مردم قم به مناسبت سالروز ۱۹ دی؛ ۱۳۹۰/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=18496>
۶۶. بیانات در شانزدهمین اجلاس سران جنبش عدم تعهد؛ ۱۳۹۱/۶/۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20840>
۶۷. بیانات در دیدار پرسنل نیروی هوایی؛ ۱۳۸۴/۱۱/۱۸ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3330>
۶۸. بیانات در دیدار مسئولان نظام به مناسبت مبعث حضرت رسول اعظم (ص)؛ ۱۳۸۷/۵/۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3580>
۶۹. بیانات در دیدار بسیجیان استان کرمانشاه؛ ۱۳۹۰/۷/۲۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=17559>
۷۰. بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم؛ ۱۳۹۱/۴/۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20076>
۷۱. بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان؛ ۱۳۸۷/۸/۸ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=4122>
۷۲. بیانات در دیدار اعضای بسیج دانشجویی دانشگاه‌ها؛ ۱۳۸۶/۲/۳۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3385>
۷۳. بیانات در دیدار خانواده‌های شهدا و ایثارگران استان خراسان شمالی؛ ۱۳۹۱/۷/۲۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=71257>
۷۴. بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری؛ ۱۳۹۵/۳/۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=33198>
۷۵. بیانات در دیدار کارگزاران نظام؛ ۱۳۸۲/۵/۱۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3186>
۷۶. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم؛ ۱۳۸۱/۶/۳۰ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3144>
۷۷. بیانات در پایان مراسم عزاداری اربعین حسینی؛ ۱۴۰۲/۶/۱۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=53782>
۷۸. بیانات در دیدار جمعی از ایثارگران و خانواده‌های شهدا؛ ۱۳۷۶/۵/۲۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2849>
۷۹. بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی؛ ۱۳۹۷/۹/۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=41007>
۸۰. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه؛ ۱۳۷۷/۱۰/۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2922>
۸۱. بیانات در جمع فرماندهان نیروی زمینی ارتش؛ ۱۳۹۱/۲/۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=19442>
۸۲. بیانات در خطبه‌های نماز عید فطر؛ ۱۳۷۸/۱۰/۱۸ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2987>
۸۳. بیانات در دیدار جمعی از جانبازان قطع نخاعی و بالای هفتاد درصد؛ ۱۳۹۴/۶/۲۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=30826>
۸۴. بیانات در دیدار رؤسای سه قوه و مسئولان نظام؛ ۱۳۸۷/۶/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3783>
۸۵. بیانات در دیدار اعضای انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان؛ ۱۳۹۵/۲/۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=32860>
۸۶. بیانات در دیدار طلاب غیر ایرانی حوزه علمیه قم؛ ۱۳۸۹/۸/۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10432>
۸۷. بیانات در ششمین کنفرانس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین؛ ۱۳۹۵/۱۲/۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=35712>
۸۸. بیانات در پایان مراسم عزاداری اربعین حسینی؛ ۱۴۰۱/۶/۲۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=50944>
۸۹. بیانات در دیدار کارگزاران نظام؛ ۱۳۷۷/۱/۲۷ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2882>
۹۰. بیانات به مناسبت روز وحدت حوزه و دانشگاه؛ ۱۳۶۸/۹/۲۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2234>

۹۱. بیانات در اجتماع بزرگ زائران و مجاوران حضرت رضا (ع)؛ ۱۳۷۹/۱/۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3001>
۹۲. سید علی خامنه‌ای، تفسیر سوره ملک؛ ۱۳۷۹/۹/۱۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=24584>
۹۳. بیانات در دیدار جوانان استان اصفهان؛ ۱۳۸۰/۸/۱۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3092>
۹۴. بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)؛ ۱۳۹۸/۳/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=42758>
۹۵. بیانات در پایان مراسم عزاداری اربعین حسینی؛ ۱۴۰۲/۶/۱۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=53782>
۹۶. پیام به مناسبت حلول سال ۱۳۷۳ شمسی؛ ۱۳۷۳/۱/۱ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=2707>
۹۷. بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)؛ ۱۳۹۶/۲/۲۰ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=36490>
۹۸. پیام به کنگره عظیم حج؛ ۱۳۷۰/۳/۲۶ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=2464>
۹۹. بیانات در مراسم دومین سالگرد رحلت امام خمینی ره؛ ۱۳۷۰/۳/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2460>
۱۰۰. بیانات در دیدار رئیس جمهور ونزوئلا؛ ۱۳۹۴/۹/۲ <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=31452>
۱۰۱. بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی؛ ۱۳۹۶/۲/۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=36307>
۱۰۲. بیانات در دیدار رئیس جمهور روسیه سفید؛ ۱۳۸۵/۸/۱۵ <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=1435>
۱۰۳. سخنرانی تلویزیونی در آستانه انتخابات؛ ۱۴۰۰/۳/۲۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=48061>
۱۰۴. بیانات در دیدار اعضای شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی؛ ۱۳۸۸/۱۰/۲۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=8629>
۱۰۵. بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان ارتش؛ ۱۳۷۶/۱/۲۷ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2832>
۱۰۶. بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان؛ ۱۳۹۱/۸/۱۰ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=21394>
۱۰۷. بیانات در دیدار جمعی از اصناف و روستاییان؛ ۱۳۶۸/۴/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=2128>
۱۰۸. بیانات در دیدار کارگزاران نظام؛ ۱۳۸۲/۸/۱۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3202>
۱۰۹. بیانات در دیدار ائمه جماعات مساجد استان تهران؛ ۱۳۹۵/۵/۳۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=34109>
۱۱۰. بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدا؛ ۱۳۸۸/۳/۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=6986>
۱۱۱. بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان؛ ۱۳۹۴/۸/۱۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=31309>
۱۱۲. بیانات در دیدار رئیس و اعضای مجلس خبرگان رهبری؛ ۱۳۹۲/۶/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=23810>
۱۱۳. بیانات در دیدار مردم قم؛ ۱۳۹۲/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=24940>
۱۱۴. بیانات در دیدار رؤسای دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری؛ ۱۳۹۴/۸/۲۰ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=31386>
۱۱۵. بیانات در مراسم سی‌امین سالگرد رحلت امام خمینی (رحمه‌الله)؛ ۱۳۹۸/۳/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=42758>

۱۱۶. بیانات در اوکین جلسه درس خارج فقه در سال تحصیلی جدید؛ ۱۳۹۵/۶/۱۶ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۴۳۰۹>
۱۱۷. بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی؛ ۱۳۹۲/۳/۱۷ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۲۸۱۶>
۱۱۸. بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی؛ ۱۳۹۲/۳/۱۷ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۲۸۱۶>
۱۱۹. بیانات در دیدار مردم آذربایجان شرقی؛ ۱۴۰۲/۱۱/۲۹ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۵۵۲۷۹>
۱۲۰. بیانات در دیدار مردم قم؛ ۱۳۹۵/۱۰/۱۹ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۵۳۶۷>
۱۲۱. بیانات در دیدار با بسیجیان؛ ۱۴۰۲/۹/۸ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۵۴۵۲۶>
۱۲۲. بیانات در دیدار اعضای عالی بسج مستضعفین؛ ۱۳۹۳/۹/۶ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۸۳۴۴>
۱۲۳. بیانات در دیدار فرماندهان سپاه؛ ۱۴۰۲/۵/۲۶ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۵۳۵۸۲>
۱۲۴. بیانات در دیدار مردم اصفهان؛ ۱۳۹۵/۸/۲۶ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۴۹۱۲>
۱۲۵. بیانات در محفل انس با قرآن؛ ۱۳۹۳/۴/۸ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۶۸۲۸>
۱۲۶. بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سالروز قیام ۱۹ دی؛ ۱۳۹۹/۱۰/۱۹ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۷۰۶۶>
۱۲۷. بیانات در دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر؛ ۱۳۸۸/۵/۵ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۷۷۷۰>
۱۲۸. بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی؛ ۱۳۹۴/۲/۲۶ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۹۷۳۶>
۱۲۹. بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید مبعث؛ ۱۳۹۹/۱۲/۲۱ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۷۵۱۰>
۱۳۰. بیانات در دیدار فرماندهان گردان‌های عاشورا؛ ۱۳۷۱/۴/۲۲ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۶۲۷۷>
۱۳۱. بیانات در دیدار اعضای بسیجی هیات علمی دانشگاه‌ها؛ ۱۳۸۹/۴/۲ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۹۶۴۰>
۱۳۲. بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان؛ ۱۳۹۱/۸/۱۰ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۱۳۹۴>
۱۳۳. بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان؛ ۱۳۹۵/۸/۱۲ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۴۸۱۵>
۱۳۴. دیدار کارکنان و خانواده‌های نیروهای دریایی ارتش و سپاه با رهبر انقلاب در بندرعباس؛ ۱۳۹۰/۵/۱ - <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=۱۶۷۶۲>
۱۳۵. بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری؛ ۱۳۸۹/۶/۲۵ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۰۱۴۱>
۱۳۶. بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی؛ ۱۳۸۹/۱/۱ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۹۰۵۴>
۱۳۷. بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان؛ ۱۳۹۴/۸/۱۲ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۱۳۰۹>
۱۳۸. بیانات در اجتماع مردم شیروان؛ ۱۳۹۱/۷/۲۴ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۱۲۷۹>
۱۳۹. بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید مبعث؛ ۱۳۹۹/۱۲/۲۱ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۷۵۱۰>
۱۴۰. بیانات در اجتماع بزرگ مردم قم؛ ۱۳۸۹/۷/۲۷ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۰۳۰۲>
۱۴۱. بیانات در دیدار فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی و پدافند هوایی ارتش؛ ۱۴۰۰/۱۱/۱۹ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۹۵۷۲>
۱۴۲. بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی؛ ۱۳۹۰/۳/۸ - <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۲۵۵۹>

۱۴۳. خطبه‌های نماز جمعه تهران؛ ۱۳۹۸/۱۰/۲۷ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۴۶۹۵>
۱۴۴. بیانات در دیدار با بسیجیان؛ ۱۳۹۵/۹/۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۴۹۹۵>
۱۴۵. بیانات در جلسه پرسش و پاسخ با جوانان در دومین روز از دهه فجر (روز انقلاب اسلامی و جوانان)؛ ۱۳۷۷/۱۱/۱۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۹۲۷>
۱۴۶. بیانات در دیدار جمعی از طلاب و روحانیون؛ ۱۳۸۸/۹/۲۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۸۵۱۳>
۱۴۷. بیانات در دیدار مردم قم به مناسبت سالروز ۱۹ دی؛ ۱۳۹۰/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=18496>
۱۴۸. بیانات در محفل انس با قرآن؛ ۱۳۹۳/۴/۸ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۶۸۲۸>
۱۴۹. بیانات در دیدار وزیر و معاونان وزارت آموزش و پرورش و جمعی از معلمان و دانش‌آموزان استان تهران؛ ۱۳۶۸/۳/۲۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۰۹۶>
۱۵۰. بیانات در دیدار مردم قم به مناسبت قیام نوزده دی؛ ۱۳۸۷/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۵۳۸۳>
۱۵۱. بیانات در دیدار نوجوانان و جوانان شرکت‌کننده در کاروان‌های راهیان نور؛ ۱۳۹۶/۱۲/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۹۱۷۳>
۱۵۲. بیانات در دیدار دانشجویان؛ ۱۳۸۷/۷/۷ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۸۹۵>
۱۵۳. دیدار کارکنان و خانواده‌های نیروهای دریایی ارتش و سپاه با رهبر انقلاب در بندرعباس؛ ۱۳۹۰/۵/۱ <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=۱۶۷۶۲>
۱۵۴. بیانات در دیدار مردم اصفهان در روز عید قربان؛ ۱۳۸۹/۸/۲۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۰۶۰۸>
۱۵۵. بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه؛ ۱۳۷۰/۶/۲۷ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۴۹۰>
۱۵۶. بیانات در دیدار جمعی از پرستاران نمونه کشور؛ ۱۳۸۹/۲/۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۹۲۱۸>
۱۵۷. پیام نوروزی به مناسبت آغاز سال ۹۳؛ ۱۳۹۲/۱۲/۲۹ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=۲۵۹۵۲>
۱۵۸. بیانات پس از اقامه نماز جماعت در روز ۲۱ رمضان ۱۴۱۱؛ ۱۳۷۰/۱/۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۴۴۲>
۱۵۹. بیانات در دیدار جمعی از شاعران و ذاکرین اهل بیت (ع)؛ ۱۳۹۰/۳/۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۲۵۳۷>
۱۶۰. پیام به حجاج بیت‌الله الحرام؛ ۱۴۰۱/۴/۱۷ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=۵۰۵۹۷>
۱۶۱. بیانات در دیدار بسیجیان و سپاهیان لشکر ۲۵ کربلا؛ ۱۳۸۲/۶/۲۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۱۹۵>
۱۶۲. بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان زنجان؛ ۱۳۸۲/۷/۲۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۱۹۹>
۱۶۳. سخنرانی نوروزی خطاب به ملت ایران؛ ۱۳۹۹/۱/۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۵۲۲۷>
۱۶۴. بیانات در مراسم دومین سالگرد رحلت امام خمینی ره؛ ۱۳۷۰/۳/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۴۶۰>
۱۶۵. پیام به سی‌وپنجمین نشست اتحادیه انجمنهای اسلامی دانشجویان در اروپا؛ ۱۳۷۹/۶/۲۶ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=۳۰۲۱>
۱۶۶. بیانات در دیدار جمعی از معلمان و کارگران؛ ۱۳۷۱/۲/۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۶۱۱>
۱۶۷. بیانات در دیدار فرماندهان گردان‌های بسیج؛ ۱۳۹۴/۹/۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۱۵۱۹>
۱۶۸. بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری؛ ۱۳۹۳/۶/۱۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۷۳۵۶>
۱۶۹. بیانات در دیدار جهادگران بسیج سازندگی؛ ۱۳۸۹/۶/۳۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۰۱۶۳>
۱۷۰. بیانات در دیدار ائمه جماعات مساجد استان تهران؛ ۱۳۹۵/۵/۳۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۴۱۰۹>

۱۷۱. بیانات در ارتباط تصویری با مردم قم؛ ۱۴۰۰/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۹۳۶۱>
۱۷۲. بیانات در دیدار دانشجویان؛ ۱۳۸۷/۷/۷ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۸۹۵>
۱۷۳. بیانات در دیدار مردم اصفهان؛ ۱۳۹۵/۸/۲۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۴۹۱۲>
۱۷۴. بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان و خانواده‌های شهدا؛ ۱۳۸۸/۸/۱۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۸۳۳۹>
۱۷۵. بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان؛ ۱۳۹۵/۴/۱۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۳۶۹۴>
۱۷۶. بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید مبعث؛ ۱۳۹۹/۱۲/۲۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۷۵۱۰>
۱۷۷. بیانات در دیدار دانشجویان و جوانان استان قم؛ ۱۳۸۹/۸/۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۰۴۵۶>
۱۷۸. بیانات در دیدار بسیجیان استان قم؛ ۱۳۸۹/۸/۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۰۴۰۳>
۱۷۹. بیانات در دیدار فرماندهان و خلبانان نیروی هوایی ارتش؛ ۱۳۸۹/۱۱/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۰۹۹۶>
۱۸۰. بیانات در دیدار جمع کثیری از بسیجیان کشور؛ ۱۳۸۸/۹/۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۸۴۳۰>
۱۸۱. بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری؛ ۱۳۹۳/۶/۱۳ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۷۳۵۶>
۱۸۲. بیانات در دیدار مردم اصفهان در روز عید قربان؛ ۱۳۸۹/۸/۲۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۰۶۰۸>
۱۸۳. بیانات در دیدار جمعی از پیشکسوتان جهاد و شهادت و خاطره‌گویان دفتر ادبیات و هنر مقاومت؛ ۱۳۸۴/۶/۳۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۳۰۹>
۱۸۴. بیانات در دیدار مردم قم در سالگرد قیام ۱۹ دی؛ ۱۳۸۸/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۸۵۹۹>
۱۸۵. بیانات در دیدار مردم به مناسبت عید غدیر؛ ۱۳۸۸/۹/۱۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۸۴۸۵>
۱۸۶. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم؛ ۱۳۷۷/۱۰/۲۸ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۹>
۱۸۷. بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه؛ ۱۳۹۰/۴/۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۲۸۰۵>
۱۸۸. بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی؛ ۱۳۸۹/۱/۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۹۰۵۴>
۱۸۹. بیانات در محفل انس با قرآن؛ ۱۳۹۳/۴/۸ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۶۸۲۸>
۱۹۰. بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان؛ ۱۳۹۱/۸/۱۰ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۱۳۹۴>
۱۹۱. بیانات در دیدار دست‌اندرکاران برگزاری انتخابات؛ ۱۳۹۲/۲/۱۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=22494>
۱۹۲. بیانات در اجتماع بسیجیان به مناسبت روز بسیج در پادگان امام حسن مجتبی (علیه السلام)؛ ۱۳۶۹/۹/۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۳۸۵>
۱۹۳. بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور؛ ۱۴۰۲/۱۰/۲۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۵۴۹۶۰>
۱۹۴. بیانات در دیدار مردم قم به مناسبت سالروز ۱۹ دی؛ ۱۳۹۰/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=18496>
۱۹۵. بیانات در دیدار مسئولان نظام به مناسبت مبعث حضرت رسول اعظم (ص)؛ ۱۳۸۷/۵/۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۵۸۰>
۱۹۶. دیدار کارکنان و خانواده‌های نیروهای دریایی ارتش و سپاه با رهبر انقلاب در بندرعباس؛ ۱۳۹۰/۵/۱ <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=۱۶۷۶۲>
۱۹۷. بیانات در دیدار جمعی از دانش‌آموزان و دانشجویان؛ ۱۳۷۷/۸/۱۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۹۱۶>
۱۹۸. بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان؛ ۱۳۹۴/۸/۱۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۱۳۰۹>

۱۹۹. بیانات در دیدار مردم قم؛ ۱۳۸۳/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۲۶۷>
۲۰۰. بیانات در اجلاس جهانی علما و بیداری اسلامی؛ ۱۳۹۲/۲/۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۲۴۰۵>
۲۰۱. بیانات در گفتگو با خبرنگار صدا و سیما پس از شرکت در انتخابات ریاست جمهوری چهاردهم؛ ۱۴۰۳/۴/۸ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=56829>
۲۰۲. بیانات در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور؛ ۱۴۰۲/۱۰/۲۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۵۴۹۶۰>
۲۰۳. بیانات در دیدار دست‌اندرکاران برگزاری انتخابات؛ ۱۳۹۲/۲/۱۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=22494>
۲۰۴. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم در آستانه انتخابات مجلس خبرگان؛ ۱۳۸۵/۹/۲۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۳۷۱>
۲۰۵. بیانات در دیدار مردم قم؛ ۱۴۰۲/۱۰/۱۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۵۴۸۹۷>
۲۰۶. بیانات در اجتماع بزرگ مردم کرمانشاه؛ ۱۳۹۰/۷/۲۰ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۷۵۱۰>
۲۰۷. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم؛ ۱۳۶۸/۹/۲۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۲۳۲>
۲۰۸. بیانات در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری؛ ۱۳۸۸/۱۲/۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۸۹۸۸>
۲۰۹. بیانات در دیدار کارگزاران نظام؛ ۱۳۸۲/۸/۱۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۲۰۲>
۲۱۰. بیانات در دیدار ائمه جماعات مساجد استان تهران؛ ۱۳۹۵/۵/۳۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۴۱۰۹>
۲۱۱. سخنرانی تلویزیونی در آستانه انتخابات؛ ۱۴۰۰/۳/۲۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۸۰۶۱>
۲۱۲. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه؛ ۱۳۸۱/۱/۱۶ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۱۱۴>
۲۱۳. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه؛ ۱۳۷۳/۱۱/۲۸ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۷۴۰>
۲۱۴. بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت عید قربان؛ ۱۳۹۹/۵/۱۰ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۴۶۱۴۶>
۲۱۵. بیانات در مراسم بیست‌دومین سالگرد رحلت امام خمینی ره؛ ۱۳۹۰/۳/۱۴ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=12595>
۲۱۶. بیانات در دیدار پنجاه هزار فرمانده بسیج سراسر کشور؛ ۱۳۹۲/۸/۲۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۴۵۵۲>
۲۱۷. پیام به مناسبت حلول سال ۱۳۷۳ شمسی؛ ۱۳۷۳/۱/۱ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=۲۷۰۷>
۲۱۸. بیانات در دیدار جوانان استان اصفهان؛ ۱۳۸۰/۸/۱۲ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۰۹۲>
۲۱۹. بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم؛ ۱۳۶۸/۴/۲۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۱۴۲>
۲۲۰. پیام به مناسبت آغاز سال؛ ۱۳۷۵/۱/۱ <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=۲۷۹۰>
۲۲۱. بیانات در پادگان دوکوهه؛ ۱۳۸۱/۱/۹ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۱۱۳>
۲۲۲. بیانات در مراسم تنفیذ ریاست جمهوری؛ ۱۳۸۰/۵/۱۱ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۳۰۷۶>
۲۲۳. بیانات در دیدار دست‌اندرکاران ساخت ناوشکن جماران؛ ۱۳۸۸/۱۱/۳۰ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۸۹۰۶>
۲۲۴. بیانات در دیدار جمعی از مردم در سالروز ولادت حضرت امیرالمومنین ع؛ ۱۳۸۸/۴/۱۵ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۷۳۲۷>
۲۲۵. بیانات در دیدار جمعی از بسیجیان؛ ۱۳۷۸/۶/۱۰ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۹۶۵>
۲۲۶. بیانات در دیدار معلمان و اساتید دانشگاه‌های خراسان شمالی؛ ۱۳۹۱/۷/۲۰ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۱۱۵۳>
۲۲۷. بیانات در دیدار جمعی از مردم استان گیلان؛ ۱۳۸۹/۱۰/۸ <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10782>